

“050205 - Filologiya”

Fənlərin sayı	Fənnin adı	AKTS krediti
	Ümumi fənlər	30
1.	Azərbaycanın tarixi Bu fənn Azərbaycanın müasir dövlətçilik ənənələrinin yaranmasını, mərhələlərini, formalaşmasını və inkişafını öyrənir, müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin güclənməsində siyasi, ideoloji, iqtisadi, mədəni amillərin rolunu təhlil və tədqiq edir. Tələbələrimizdə vətənpərvərlik hissini aşılamaq üçün müxtəlif tarixi mərhələlərdə yaranmış dövlətlərin siyasi tarixi, ayrı-ayrı şəxsiyyətlərin qəhrəmanlıq nümunələri tarixi faktlar əsasında şərh olunur. Müasir dünyada Azərbaycan dövlətinin yeri və rolu sistemli təhlil edilir. Əsas məqsəd tələbələrdə geniş dünyagörüşünün, vətən sevgisinin, tarixi hadisələri analitik təhlil etmə qabiliyyətinin və hadisələrdən, siyasi proseslərdən düzgün nəticə çıxarmaq qabiliyyətini formalaşdırmaqdan ibarətdir.	4
2.	Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin “Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya” fənni üzrə təlim nəticələrində qeyd olunduğu kimi, fənninin tədrisində başlıca məqsəd tələbələrdə müxtəlif mövzulara aid akademik mətnlər tərtib etmək, təqdimatlar hazırlamaq, şəxsi fikir və mülahizələrini yürütmək, üslubi cəhətdən düzgün elmi normalara yiyələnmək, fənlə bağlı kompentesiyaları (bilik, bacarıq, vərdişlər) inkişaf etdirməkdir. Fənnin mənimsədilməsi zamanı tələbələrdə akademik yazı tələblərini öyrənmək bacarıqlarına sahib olmaq, nitq texnikasının komponentləri, akademik yazının xüsusiyyətləri və növləri, akademik mənbələrlə işləmə və onlardan istifadə etmə bacarıqları formalaşdırılacaqlar. Eləcə də müxtəlif ixtisaslarda təhsil alan tələbələrimizə öz fikirlərini yazılı formada düzgün, aydın, məntiqli, yığcam, anlaşılıqlı şəkildə ifadə etmək bacarıq və vərdişlərinin yaradılmasına kömək etmək, kommunikativ ritorikanın nədən ibarət olduğunu, aktiv və passiv leksikasını düzgün aşılamaqdır. Xüsusilə də tələbələrə sözlərin ustalıqla və sənətkarlıqla tələffüz edilməsini öyrətmək, onları müasir ədəbi dilimizin normalarına nitq və orfoepiya texnikasına, sərbəst çıxış etmək bacarığına, bədii oxu məharətinə yiyələndirməkdən ibarət olması məqsəddən doğan əsas vəzifələrdən biridir. Müasir dövrdə kommunikasiya insanın həyat fəaliyyətinin əsas zəruri şərtlərindən biri və cəmiyyətin mövcudluğunun fundamental təlimidir. Rabitə və kommunikativ strategiyaları, yaradıcılıq texnologiyalarını mənimsəmək, diqqət, dinləmə, onun formaları və mədəniyyətinin kommunikasiya növü kimi mahiyyətini öyrənmək bacarıqlarının önəmini qavramaq, danışq etikası və müraciət etikətləri barədə məlumatlara yiyələnmək, təşkil olunmuş nitqin (mühazirə, məruzə, çıxış) özünəməxsusluğunu bilmək, müasir Azərbaycan dilinin funksional üslubları barədə məlumatları və qaydaları öyrənmək, işgüzar ünsiyyətdə məktublarnın elektron və onlayn kommunikasiyaları barədə bilikləri zənginləşdirməkdir.	4

	Orfoepiya və orfoqrafiya qaydalarına əməl olunmasının mahiyyətini öyrənmək, işgüzar ritorika haqqında nəzəri və praktik çalışmalara sahib çıxmaq”, ictimai həyatda səmərəli davranışları, şifahi və yazılı ünsiyyət vərdişlərini formalaşdırmaq, mənimsətmək, bütün işgüzar resurslardan istifadə etməklə nitq mədəniyyətini yüksəltməkdir.	
3	Xarici dildə işgüzar və akademik kommunikasiya Bu fənn çərçivəsində tələbələrə ixtisası üzrə xarici dillərdən birində təqdimat etmək, natiqlik, akademik və işgüzar yazı, şifahi və yazılı bacarıqların aşılmasına xüsusi diqqət yetirilməlidir.	15
4	Seçmə fənlər (Seçmə fənlər ali təhsil müəssisəsi tərəfindən müəyyən edilir. İxtisasın spesifikasiyasından asılı olaraq seçmə fənlərə əlavələr edilə bilər)	6
4.1.1	Fəlsəfə “Fəlsəfə” kursu bakalavr səviyyəsində təhsil alan tələbələr üçün nəzərdə tutulmuşdur. Azərbaycanda müasir dövrdə yetişəcək ziyalılarımızda yüksək intellektual təfəkkür mədəniyyətinin formalaşmasında, yaradıcı fikir tərzinin yaradılmasında, analitik-təhlil bacarığının inkişaf etdirilməsində fəlsəfi problemlərin mənimsənilməsi əhəmiyyətli rol oynayır. Fəlsəfə “insan-dünya” münasibətləri sisteminin ən ümumi tərəfləri, varlığın və idrakin ən ümumi prinsipləri və qanunauyğunluqları haqqında elmdir. Fəlsəfə digər elmlər üçün həm də metodoloji rol oynayır. Elmi idrak metodları gənc mütəxəssislərin gündəlik fəaliyyətlərinə məqsədəuyğun bir istiqamət verməklə, onlara öz işlərində dəyərli nəticələr əldə etməyə kömək göstərir. Buna görə də gənc mütəxəssislərin üzləşəcəkləri problemlərin həlli zamanı həmin metodlara müraciət etmələri, fəlsəfi mahiyyətini açma bilmələri üçün fəlsəfi biliklərə malik olmaları vacib şərtidir. “Fəlsəfə” fənninin tədris olunmasında əsas məqsəd tələbələrin dünyagörüşü səviyyəsini, nəzəri-metodoloji hazırlığını, yiyələndikləri ixtisasın problemlərinə fəlsəfi yanaşma tərzini aşkar etməkdən ibarətdir. Fəlsəfə kursunun əsas tərkib hissələri olan fəlsəfə tarixi, ontologiya, qnoseologiya, epistemologiya, antropologiya, sosial fəlsəfə problemləri əhatə olunub.	
4.1.2	Sosiologiya Bu fənn sosial hadisələri və prosesləri bütöv sosial sistem olan cəmiyyət kontekstində nəzərdən keçirir, sosiologiyanın strukturunu, predmetini, metodologiyasını, metodlarının xüsusiyyətlərini, müasir sosioloji biliyin nəzəri səviyyələrini, eləcə də xüsusi sosioloji konsepsiyaların rəngarəngliyini təhlil və tədqiq edir. Bu sahədə elmi axtarırların mümkün perspektivlərini öyrənir.	
4.1.3	Müasir dövrdə əhalinin hüquqi cəhətdən maarifləndirilməsi, hüquqi düşüncə və mədəniyyətinin günün tələbləri səviyyəsində inkişaf etdirilməsi demokratik-hüquqi dövlətin və vətəndaş cəmiyyətinin qurulması prosesinə təkan verən ən mühüm amillərdəndir.	3

	Əhalinin hüquqi baxımdan maarifləndirilməsi demokratik, hüquqi dövlətin və vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılmasının mühüm cəhətlərindən olmaqla yanaşı, insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsini daha səmərəli təmin etmək baxımından da böyük əhəmiyyət daşıyır. «Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası və hüququn əsasları» fənninin tədrisi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada bazar iqtisadiyyatı şəraitində ictimai münasibətlərin bütün sahələrinə nüfuz edən bir sıra problemlərin tədqiq edilməsini, vətəndaşların konstitusiya ilə müəyyən edilmiş mülki və əmək hüquqlarının müxtəlif formalarda həyata keçirilməsi üsullarını, mülki hüquq münasibətlərinin subyektini kimi fiziki, hüquqi, dövlət və bələdiyyə qurumlarının hüquqi vəziyyətini, əqdlər, mülki hüquqların həyata keçirilməsi və müdafiəsi müddətlərini, mülkiyyət və müqavilə hüququnun hüquqi əsaslarını, əmək müqaviləsi əsasında işçilərlə işəgötürənlər, habelə onlarla müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanları arasında həmin münasibətlərdən törəyən digər hüquq münasibətlərinin milli hüququn mühüm sahələri olan mülki və əmək hüququ ilə tənzimlənməsini öyrəyir.	
4.1.4	Məntiq Məntiq fənni insana imkanları obyektiv qiymətləndirməyə, tez və düzgün qərar verməyə, fikirləri aydın şəkildə ifadə etməyə, həmsöhbəti düzgün arqumentlərdən istifadə edərək inandırmağa, qeyri-müəyyən vəziyyətlərdən uzaq olmağa kömək edir. Bu fənn məntiqi düşünmə qabiliyyətini qiymətləndirir, məntiqi qanunauyğunluqları qavramaq və tətbiq etmək bacarığını ölçür və müxtəlif sahələrdə məlumat fondunun nə qədər zəngin olduğunu öyrənməyə imkan verir.	
4.1.5	Etika Çağdaş dövrə xas olan mənəvi problematikanın aktuallığı onun tədqiqinin bütün aspektlərinə marağı artırır. Məqsədimiz bu mürəkkəb dünyanın bəzi qanunauyğunluqlarını hələ də qəbul edə bilməyənlərə, müəyyən çətinliklərlə qarşılaşanda onlarla necə mübarizə aparıb aradan qaldırmağın yollarını tapmağa çalışanlara və ən əsası, bu günün şagirdlərinə və sabahın mütəxəssislərinə kömək edə biləcək biliklər verməkdir. İnsan şəxsiyyətinin xüsusiyyətləri, adamlarla ünsiyyət qurmaq bacarığı, hər bir insanın ürəyinə yol tapmaq, iş yerində davranış qaydaları haqda biliklər – müasir insana lazım olan vacib biliklərdir. Müasir tarixi şəraitdə müəyyən elmlərin daha dərinlən öyrənilməsinin çox böyük əhəmiyyəti vardır. Hal-hazırda baş verən ictimai proseslər, insanın mənəvi inkişafı və s. «Etika»nın tədqiqat obyektindən kənarında deyil. Bu baxımdan «Etika» gənclərin şəxsiyyət kimi formalaşmasında, onların əxlaqi şüurunun inkişafında mühüm rol oynayan fənlərdəndir. «Etika»nın əsas kateqoriyaları olan xeyir və şər, borc və vicdan, şərəf və ləyaqət, xoşbəxtlik və həyatın mənası fənnin kompetensiyasında mühüm yer tutur. Etika fənni insanlar arasında mövcud olan davranış qaydalarının, əxlaq normalarının tənzim edilməsi ideyasını aşılayır. Tarixi xarakter daşıyan əxlaq problemləri zaman keçdikcə başqaləşaraq yeni məzmun qazansa da, heç vaxt aktuallığını itirmir və cəmiyyətin mənəvi həyatının ayrılmaz hissəsi olaraq qalır. Bu baxımdan, əxlaq haqqında elmin əsas və müstəqil fənn kimi tədrisi zəruridir. Fəlsəfi elmlər sistemində mühüm yer tutan etika və estetika insan idrakının ən qədim sahələrindən olan əxlaq	

	və gözəllik haqqında elmdir. Hələ ibtidai dövrdə insanların müəyyən adət-ənənələr, qaydalar, qadağalar və s. formada mövcud olan münasibətləri zaman keçdikcə mürəkkəbləşir, yeni məzmun kəsb edirdi. Bu münasibətlər ibtidai insanların dünya haqqında təsəvvürlərini təşkil edən totemizm, animizm, fetişizm və magiyanın təsiri altında dəyişirdi. Həyat fəaliyyəti prosesində inkişaf edən bu təsəvvürlər əsətir fəlsəfəsinin formalaşmasını təmin etdi.	
4.2	İnformasiya texnologiyaları (ixtisas üzrə) İnformatikanın nəzəri əsaslarını və praktik tətbiqini öyrənmədən insan fəaliyyət göstərə bilməz. İnformasiyanın kəmiyyət və keyfiyyət xarakteristikalarını öyrənmək, iqtisadi informasiya sistemlərindən istifadə etmək bacarığını aşılamaq bölmənin əsas məzmununu olmalıdır. İnformasiya sistemlərinin texniki və proqram vasitələrini öyrənmək. o cümlədən, müasir ofis proqramlarından səmərəli istifadə bacarığının öyrədilməsi bölmənin əsas məzmununa daxil edilir. Bölmə kompüter şəbəkələrində və informasiya emalının baza texnologiyalarında səmərəli işləmək bacarıqlarını da öyrədir. İnformasiyanın idarə edilməsi İnformasiyanın idarə edilməsi fənni İKT baza kompyuter bilikləri fənninin davamı olaraq tədris edilir. Fənnin tədrisində əsas məqsəd - İKT baza kompyuter bilikləri fənnində öyrənilənlərin tətbiqi ilə tanış olmaq, informatlaşmış cəmiyyət dövründə müasir informasiya texnologiyalarının tətbiq sahələrini öyrənmək və onları düzgün tətbiq edə bilməkdir. Belə ki, burada dövlət idarəçiliyində, iqtisadiyyatda, bank və turizm sektorunda, biznes sahəsində informasiya texnologiyalarının rolu, həmçinin bulud texnologiyaları, onun tətbiqləri və modelləri haqqında məlumat verilir. Sahibkarlığın əsasları və biznesə giriş Sahibkarlıq mühiti və rəqabəti, kiçik və orta sahibkarlıq, sahibkarlıq fəaliyyətində vergi qoyma, qiymət siyasəti, menecment və marketing sistemi. Biznesin təşkilatı-hüquqi formaları. GZİT təhlil, sahibkarlığın xarici və daxili mühiti. Kommersiya, maliyyə, məsləhət, istehsal sahibkarlığı. Uçot, yenidən bölüşdürmə, stimullaşdırıcı, balanslaşdırıcı və istehsalın yerləşdirilməsi. Politologiya Politologiya siyasət haqqında elmdir. Siyasi fikrin inkişafının əsas mərhələləri. Azərbaycanın siyasi fikrinin inkişaf mərhələləri. Siyasət cəmiyyətin tənzimləyici, təşkilədi və nəzarətedici funksiyasıdır. Siyasi hakimiyyət və onun daşıyıcıları. Siyasi elita. Siyasi sistem nəzəriyyəsi. Siyasi rejimlər. Siyasi partiyalar və partiya sistemləri. Demokrasiya: əsas təsisatlar. Parlament başlıca demokratik təsisatdır. Seçki sistemləri. Dövlət başlıca siyasi təsisatdır. Siyasi şüur və siyasi ideologiya. Siyasi mədəniyyət. Vətəndaş cəmiyyəti. Dünya siyasəti nəzəriyyəsi və beynəlxalq siyasi münasibətlər. Modernləşdirmə konsepsiyası siyasi inkişafın nəzəri modeli kimi. Siyasi texnologiyalar. Siyasi tədqiqatlar və siyasi təhlil. Siyasi qərarların qəbulu. Beynəlxalq münasibətlərin politologiyası. Beynəlxalq siyasətin qlobal problemləri . Dövlətin xarici siyasət fəaliyyəti.	3

5	İxtisas fənləri	120
	Dilçiliyə giriş Dilçilik fənləri sistemində xüsusi yer tutan “Dilçiliyə giriş” fənni filoloji təhsilin məzmununu zənginləşdirməkdə və onun səviyyəsini yüksəltməkdə xüsusi əhəmiyyətə malikdir. “Dilçiliyə giriş” fənni tələbələrdə linqvistik dünyagörüşün formalaşmasında xüsusi rol oynayır. Dilçilikdə bu vəzifənin yerinə yetirilməsi üçün tələbələrin bütün dilçilik fənlərində mənimsədikləri nəzəri məlumatlarla ideya-fəlsəfi əhəmiyyəti olan biliklərin vəhdəti yaradılmış olur. Belə vəhdət “Dilçiliyə giriş” kursunun tədrisində fəlsəfi məsələlər öyrədilən materiallarla daha da möhkəmləndirilir. Bu sahədə “Dilçiliyə giriş” özünü həm başlanğıc, həm də bünövrə fənn kimi göstərir. “Dilçiliyə giriş” ümumi dilçiliyin sadə kursudur. Bu fənnin məqsədi tələbələrdə dil və dilçilik haqqında ilkin nəzəri biliyin formalaşmasına kömək etməkdir. Dilçiliyə giriş fənni tələbələrin sonradan bir sıra nəzəri, habelə müəyyən praktik fənlərin tədrisi zamanı rast gələ biləcəkləri müddəaları, nəzəri fikirləri, terminləri və s. daha effektiv qavramaları və yadda saxlamaları üçün ümumi baza yaradır. Bundan başqa, bu fənn dil, onun yaranması, mənşəyi, mahiyyəti, cəmiyyətdə mövqeyi, insan həyatında rolu və s. barədə tələbələrə ümumi məlumat verir və onları dilçilik cəryanları, məktəbləri, bu məktəblərin görkəmli nümayəndələri və onların yaratdıqları nəzəriyyələrlə tanış edir. Dilçiliyə giriş fənni dilin yarusları və onların bir –biri ilə əlaqəsi haqqında tələbələri məlumatlandırır, dillə təfəkkürün əlaqəsini açıqlayır. Ümumiyyətlə, bu fənnin əsaslarını başlıca olaraq aşağıdakı problemlər təşkil edir: dilçilik bir elm kimi və onun obyektini, dilçiliyin elmlər sistemində yeri, başqa elmlərlə əlaqəsi, sahələri, şöbələri; dilin mahiyyəti, təbiəti, işarəviliyi, sistemliliyi, onun inkişaf qanunları, dünya dilləri, dillərin təsnifi, dil ilə təfəkkürün vəhdəti, dilin qrammatik quruluşu, dil və nitqin münasibəti, dillə cəmiyyətin əlaqəsi, yazının mənşəyi və sair. Dilçiliyə giriş dilçi- filoloqlar üçün baza fənni rolunu oynamaqdan başqa, onların analitik təfəkkürünü möhkəmləndirir, tarixi və ictimai sahədə biliklərini artırır və onların dil öyrənmə qabiliyyətinə təkan verir.	3
6	Ədəbiyyatşünaslığa giriş Bədii ədəbiyyat incəsənətin çoxmənalı, çoxsəsli sahəsi kimi həyatı obrazlı şəkildə əks etdirən söz sənətidir. “Ədəbiyyatşünaslığa giriş” kursu bədii ədəbiyyatın yaranma və inkişaf qanunauyğunluqları haqqında elmi-nəzəri əsasları mənimsətmək məqsədini güdür. Ədəbi əsərlərin növləri və janrları, onların poetik xüsusiyyətləri, obrazların növləri, yazıçı şəxsiyyəti və zaman, bədii əsərlərin tərbiyəvi əhəmiyyəti, onların forma və məzmun vəhdəti, yaradıcılıq metodları da bu kursun əsas tədqiqat obyektidir. Tarixən mövcud olmuş ədəbi cərəyanları elmi-nəzəri və estetik baxımdan təhlil etmək üçün bu kursun elmi müddəalarını bilmək vacibdir. Bu baxımdan “Ədəbiyyatşünaslığa giriş” kursu tələbələrə bədii ədəbiyyatı daha yaxşı təhlil etməyin elmi-nəzəri əsaslarını mənimsəmə vərdişlərini aşılayır.	3

7	Şifahi Xalq ədəbiyyatı (ixtisas ölkəsi üzrə) Şifahi xalq ədəbiyyatı fənni mədəniyyətin və ədəbiyyatın daha dərin qatlarına nüfuz etmək, onun qaynaqlarını, mənəvi-əxlaqi, estetik dəyərlərini əxz etmək baxımından tədris prosesinə daxil edilir. Dili tədris edilən ölkənin şifahi xalq ədəbiyyatı həmin ölkənin xalqlarının yazıya qədərki dövrdə yaratdığı və sonrakı mərhələlərdə inkişaf etdirdiyi bədii söz sənətinin üslub və janr xüsusiyyətlərini, yaradıcılıq ənənələrini, xalq ədəbiyyatının müxtəlif janrlarını, o cümlədən əmək və mərasim nəğmələrini, folklor nümunələrini, qəhrəmanlıq eposlarını, rəvayətləri, dastanları, poetik və sinkretik folklor nümunələrini, eləcə də bunların məzmun, dil və üslub xüsusiyyətlərini öyrədir. Tələbələri ixtisas ölkəsinin ədəbi-tarixi prosesinin ilkin mərhələsinə aid yaradıcılıq nümunələri ilə yanaşı, onların yarandığı tarixi şəraitlə tanış etmək, eyni zamanda, öyrənilən ədəbiyyatın dünya xalqlarının ədəbiyyatında yeri və mövqeyi haqqında məlumatlandırmaq da kursun əsas məqsədlərindəndir. Xalq ədəbiyyatı nümunələrinin yazıya alınması prosesi Azərbaycanda XV-XVIII əsrləri əhatə etsə də, XIX əsrdən formalaşmağa başlamışdır. Azərbaycan folklorşünaslığının tarixi məhz bu əsrdən başlamış, təşəkkülü və inkişaf mərhələsi günümüzdə qədər dinamik dəyişməkdədir. Bu sahədə böyük məktəb yaratmış S. Mumtaz, V. Xulufu, H. Zeynallı, M. Təhmasib və başqalarının qoyduğu ənənəni müasir folklorşünaslar davam etdirməkdədirlər. Fənnin tədrisi zamanı dünya folklorşünaslığının tarixi, folklor və yazılı ədəbiyyat, müasir folklor məsələləri, Azərbaycan ədəbiyyatında yer alan folklor ənənələri və folklor nümunələri də həmçinin diqqətdən kənar qalmamışdır	3
8	Dil tarixi Azərbaycan dilinin tarixinin öyrənilməsi həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Azərbaycan dilinin qrammatik quruluşunun müasir vəziyyətini öyrənməklə bərabər onun inkişafının əvvəlki vəziyyətini öyrənmək vacib məsələlərdən biridir. ”Dil tarixi” fənni Azərbaycan dilinin fonetik, leksik və qrammatik sistemində baş verən dəyişiklikləri, dil vahidlərinin inkişaf tarixini, eləcə də onların ilkin formalarını müqayisə və qarşılaşdırmalar şəklində tədris edir. Azərbaycan dilinin inkişaf tarixi Orxon-Yenisey abidələri, “Kitabi- Dədə Qorqud” dastanı, M.Kaşğarının “Divanilügət-it-türk” əsəri, Nəsimi, Xətai, Füzuli kimi klassiklərin əsərləri , eləcə də Azərbaycan dilinin dialekt və şivələri kontekstində izah edilir. Fənnin məqsədi Azərbaycan xalqının yaranması ilə birlikdə yaranıb, onun inkişafı ilə birlikdə inkişaf edən və dövrlərin məhsulu kimi formalaşan Azərbaycan dilinin qrammatik quruluşunu, onun səs sisteminin inkişafını, yeni keyfiyyətlər hesabına zənginləşməsi prosesini öyrənməkdən ibarətdir. Fənnin vəzifəsi nitq hissələrinin, qrammatik kateqoriyaların və sintaktik konstruksiyaların tarixi inkişafını öyrənmək, ayrı-ayrı nitq hissələrinə aid qrammatik kateqoriyaları və onların forma göstəricilərini, mövcud sintaktik vahidlərin tarixini, inkişaf xüsusiyyətlərini bütün təfərrüatı ilə tələbələrə çatdırmaqdır.	3

9	Məntiq və tənqidi təfəkkür “Məntiq və tənqidi təfəkkür” fənnin tədrisinin əsas məqsədi tələbələrin idrak fəallığını artırmaq, onları düşündürmək, müstəqil qərarlar çıxarmağa yönəltməkdir. Tələbələrin məntiqi düşünmə və mühakimə yürütmək, tənqidi təfəkkür bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir. Bakalavrlara işgüzar ünsiyyətdə düzgün, məntiqli nitq sahəsində biliklər vermək, onların gələcəkdə peşəkar fəaliyyətlərini bu istiqamətdə formalaşdırmaq, inkişaf etdirməkdir. Bakalavrların gələcəkdə peşəkar fəaliyyətlərini uğurlu istiqamətdə formalaşdırmaq və inkişaf etdirmək; Məntiq elminin tarixini tələbələrə çatdırmaqdır. İnduksiya və deduksiya yolu ilə arqumentləri müəyyənləşdirərək Məntiqin filologiya elmi ilə münasibətini düzgün qiymətləndirməkdir.	3
10	Ölkə ədəbiyyatı tarixi Ölkə ədəbiyyatı tarixi fənninin məqsədi bu və ya digər xalqın ədəbiyyatının inkişaf dövrlərini və mərhələlərini öyrətmək, ölkə ədəbiyyatının ümumdünya ədəbi prosesinə təsirini və dünya ədəbiyyatındakı mövqeyini müəyyənləşdirməkdir. Fənn çərçivəsində tələbələrə öyrənilən xalqın ədəbiyyatının əsas mənbələrini araşdırmaq ədəbi prosesin müxtəlif mərhələlərində müvafiq ölkə ədəbiyyatının tarixində xüsusi yer tutan və ədəbi məktəb yaratmış sənətkarların yaradıcılığının xüsusiyyətlərinə aydınlıq gətirmək, onların yaratdıqları ədəbi nümunələrinin dövrün mədəni-ictimai problemləri ilə bağlılığını və ədəbi prosesə təsirini müəyyənləşdirmək öyrədilir. Azərbaycan xalqının çoxəsrlik yazılı ədəbiyyatının yaranma tarixini, inkişafının əsas dövrləri və mərhələlərini, əsas ədəbi cərəyanlar və onların aparıcı nümayəndələrini, ədəbi məktəb yaratmış şair və yazıçıların yaradıcılığını tələbələrə öyrətməkdir. Azərbaycan ədəbiyyatının ümumdünya ədəbi prosesinə təsirini və dünya ədəbiyyatında mövqeyini müəyyənləşdirmək də fənnin əsas məqsədlərindən biridir. Fənnin əsas vəzifəsi Azərbaycan ədəbiyyatının qədim dövrdən indiyədək mərhələlərini elmi-nəzəri cəhətdən təhlil etməyi ədəbi prosesin qanunauyğunluqlarını, ədəbi əsərlərin bədii estetik dəyərini, dövrün ümumi mədəni hadisələrlə bağlılığını, əsərlərin bədii özəlliklərini və bütövlüklə sənətkarların yaradıcılıq xüsusiyyətlərini təhlil etməyi tələbələrə öyrətməkdir. Tərtib etdiyimiz proqramda Azərbaycan ədəbiyyatının ən qədim dövrlərindən başlayaraq 20-ci əsrin sonlarına qədər böyük bir dövrün xarakterik və ümumi problemlərinə diqqət yetirilmişdir. Proqramda ədəbiyyat tarixinin elmi dövrləşdirilməsi prinsipini deyil, daha çox çoxillik tədris ənənəsini gözləməyə çalışmışıq. Belə ki, ədəbiyyat tariximizi Qədim dövr Azərbaycan ədəbiyyatı, Orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı, XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ədəbiyyatı və müasir Azərbaycan ədəbiyyatı kimi ənənəvi dövrlərə bölmüşük.	28
11	Öyrənilən əsas dil Hər bir dilin elmi cəhətdən tədqiq olunmasının və praktik şəkildə öyrənilməsinin böyük əhəmiyyəti vardır. Dil çox mürəkkəb xüsusiyyətlərə, dərin və gizli sirlərə malikdir. Bütün bu cəhətləri öyrənilərkən dil insan həyatında fikrin ifadəsi üçün daha qüvvətli vasitəyə çevrilir. Dilə dair geniş məlumat və bilik əldə etmək	34

	sayəsində hər bir kəs ayrı-ayrı məsələləri daha dəqiq ifadə edə bilər. Ümumxalq dili kimi özünün ilk formalaşma dövründən başlayaraq həm danışıq dili, həm də ədəbi dil qolları üzrə azərbaycanlılara xidmət etmiş olan Azərbaycan dilinin tarixi kökləri vardır. Buna görə də Azərbaycan ədəbi dilindən düzgün istifadə etmək üçün onun qayda-qanunlarının əsaslarını dəqiq bilmək və onun normalarının pozulması səbəbləri haqqında ümumi təsəvvürə malik olmaq hər bir azərbaycanlının müqəddəs borcudur. Ali məktəblərdə Azərbaycan dilinin tarixi, onun inkişaf dövrləri, dialektləri və müasir vəziyyəti öyrənilir. Bütün bunların mənimsənilməsi üçün bir sıra dilçilik fənləri, o cümlədən “Azərbaycan dilinin tarixi”, “Dialektologiya”, “Azərbaycan dili” və s. fənlər tədris olunur. Dilçilik fənlərinin hər birinin özünəməxsus mövzusu, məqsədi və vəzifələri vardır. “Azərbaycan dili” fənninin məqsədi- birinci, fonetika, leksika, söz yaradıcılığı və qrammatika (morfologiya və sintaksis) səviyyəsində Azərbaycan dilinin normativ-təsviri sistemi haqqında tələbələrə bilik vermək, ikincisi müasir nitqin müxtəlif üslub və janrlarında Azərbaycan dilinin vasitələrindən funksional istifadənin mahiyyətini açmaqdır.	
12	Dünya ədəbiyyatı Dünya ədəbiyyatı (Antik dövr yunan, Roma ədəbiyyatı, Orta əsrlər və İntibah dövrü qərbi Avropa ədəbiyyatı, Türk xalqları ədəbiyyatı, Şərqi slavyan xalqlarının ədəbiyyatı) fənninin proqramı ali filoloji təhsilin bakalavr pilləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Yaxın gələcəkdə yüksək ixtisaslı ali təhsilli mütəxəssis kimi müstəqil həyatda ilk addımlarını atacaq gənclərin Vətənə məhəbbət, yüksək humanizm ruhunda tərbiyə olunmalarında antik dövrdən üzü bu yana ədəbiyyatın həlledici rol oynayacağına inam məsələsi proqramın əsas funksiyalarındandır. Dünya ədəbiyyatı fənni tələbələrin bədii-estetik zövqünü formalaşdırmaqla yanaşı, onları dünya mədəniyyəti xəzinəsinə layiqli töhfəsini vermiş dahi söz sənətkarlarının yaradıcılığı ilə yaxından tanış edir. Bu fənnin tədrisi zamanı yeri gəldikcə Avropa ədəbiyyatı nümunələri ilə Azərbaycan ədəbiyyatı arasında müvafiq paralellər aparılır, ədəbi-tarixi proseslərin qarşılıqlı əlaqə prinsiplərinə xüsusi diqqət yetirilir. Bütün bunlar tələbələrin ümumdünya ədəbi-estetik fikri ilə dərinlən tanış olmasına şərait yaradır. Dünya ədəbiyyatı fənninin öyrənilməsində məqsəd tələbələri ümumdünya tarixi-ədəbi prosesinin ayrı-ayrı inkişaf mərhələləri, qanunauyğunluqları və nəzəri-təcrübi nailiyyətləri ilə tanış etməkdən ibarətdir. Ümumtürk ədəbiyyatının ən görkəmli nümayəndələrinin əsərlərinin təhlili əsasında bu ədəbiyyatın inkişaf istiqamətləri, janrları, ideya-bədii məzmunu, sənətkarlıq xüsusiyyətləri barədə müfəssəl şəkildə məlumatlandırmaq, şərq slavyanları haqqında ümumi məlumat, onların ümumi və fərdi xüsusiyyətləri, digər iki xalqla müqayisədə rusların qabarıq hiss edilən universal üstünlükləri və bu müsbət fərqi ədəbiyyatda da özünüifadəsi məsələləri haqqında məlumat vermək əsas vəzifələrdəndir. Fənnin tədrisi zamanı Qərbi Avropa mədəniyyəti tarixində önəmli rol oynayan intibah realizmi, barokko, presiyoz ədəbiyyatı, rokoko, klassisizm, maarifçilik dövrlərinə xüsusi diqqət yetirilir.	18

13	Qədim dil Türk xalqlarının soykökünün, əski tarixinin, onun tarixi inkişaf mərhələlərinin və türk dillərinin dünya dilləri içərisində yerinin müəyyənləşdirilməsində qədim türk yazılı abidələri əvəzsiz yazılı mənbədir. Bu abidələr eyni zamanda türk xalqlarının milli mənsubiyyətinin, milli şüurunun formalaşmasında böyük rol oynamışdır. Fənnin tədrisi prosesində tələbələr qədim türk (runik) əlifbasını mükəmməl öyrənir, yazı və oxu vərdişlərinə yiyələnir, mətn üzərində işləyir, müasir Azərbaycan dilindən fərqli fonetik, qrammatik, leksik xüsusiyyətləri aşkarlayır, yeri gəldikcə digər türk dilləri,ədəbi-bədii nümunələrimiz, dialekt və şivələrimizlə müqayisələr aparılır Maddi yazılı abidələr eramızın VII əsrinə aid olduğuna görə türk dillərinin tarixini də həmin dövrdən hesab edənələr var. Qədim türk yazılı abidələri türk xalqlarının milli düşüncə tərzini, mənəvi dünyasını və zəngin dil tarixini əks etdirən möhtəşəm sənət nümunələridir. Azərbaycan və digər türk dillərinin tarixi inkişaf istiqamətləri, fonetik, leksik və qrammatik kateqoriyaların yaranması və formalaşması bu yazılar əsasında müəyyənləşir. Çağdaş türk ədəbiyyatının, mədəniyyətinin genetik əsasında qədim türk mədəniyyəti dayanır. Buna görə də qədim türk abidələrinin öyrənilməsi, nəşri, ali məktəblərin filologiya fakültələrində tədrisi türkün tarixinin, mədəniyyətinin, yazısının öyrənilməsi istiqamətində mühüm bir tələbdir.	3
14	Ölkəşünaslıq Bu fənn tələbələrə öyrəndikləri dili təmsil edən ölkələrin coğrafiyasını, dinini, tarixini, ictimai-siyasi həyatını, dilin və adabiyatın formalaşdığı mühiti, mədəniyyət abidələrini linqvokulturoloji aspektdə öyrədir. Ölkəşünaslıq coğrafiya elminin kiçildilmiş bir «modeli»dir. Ölkəşünaslıq bir diyarın (geniş mənada ölkənin) təbii coğrafi şəraitini, tarixi və mədəniyyətinin (qədim dövrdən müasir dövrə qədər olan tarixini, dövlət quruluşunu, dövlətin iqtisadi-siyasi sahələri, qəhrəmanlıq tarixi, şəxsiyyət, incəsənət, musiqi, ədəbiyyat, elmi-texnika, memarlıq və s.) onun sosial-iqtisadi, siyasi, etnoqrafiya, adət və ənənələrini öyrənən bir elmdir. Coğrafiya elmləri sistemində "ölkə" termini geniş istifadə olunur və ayrı-ayrı ölkələri öyrənərkən onların dövlət quruluşları nəzərə alınmadan ölkənin, ərazisi, təbii şəraiti, təbii ehtiyatları, əhalisi, təsərrüfatı, onun ərazi üzrə yerləşməsi, nəqliyyatı və onun inkişafına təsir edən şərait və s. öyrənilir Dünya tarixindən ümumi məlumatlara malik olmaqla yanaşı hər bir xalq öz tarixi keçmişini daha dərin və ətraflı bilməlidir. Fənnin məqsədi: Ölkəşünaslığın məqsədi elmi texniki inqilab şəraitində, cəmiyyətlə ətraf mühit arasında qarşılıqlı təsirin gücləndiyi şəraitdə ölkəşünaslığın əsas problemləri tərkibinə ərazinin "komponent" təsvirindən, təsərrüfatın istehsal-ərazi strukturu, inkişaf perspektivini, məskunlaşmasını, əmək və təbii resursların istifadə xüsusiyyətlərini, ərazinin istehsal bazasını müəyyənləşdirməkdən ibarətdir. Tələbələrdə ölkə anlayışı formalaşdırmaqla yanaşı, öz ölkəsini keçmişdən bu günə ətraflı öyrənməkdir.	3

15	Psixologiya Psixologiya psixofizioloji, sosial-psixoloji fenomenlər və on-ların təbiəti, işləmə mexanizmləri, funksiyaları daxil olmaqla insanın psixi həyatının, davranışının meydana gəlməsi və inkişafının qanunauyğunluqları haqqında elm olub, psixi prosesləri, psixi halları, psixi xassələri, bütüvlükdə psixi hadisələri öyrənən elm sahəsidir. Psixologiyanın predmeti həm konkret şəxsin psixikası və psixi hadisələri, həm də qrup və kollektivlərdə müşahidə olunan psixi hadisələrdir . Psixologiya psixi proseslər, psixi vəziyyətlər və psixi xassələrin insanın davranışında təzahürlərinin öyrənilməsi vasitəsilə psixikaya nüfuz edir. Bu kursda psixologiyanın tarixi, psixikanın formalaşma mexnizmləri, fəaliyyətin psixologiyası, şəxsiyyətin psixologiyası, eləcə də temperamnet, qabiliyyət və xarakter, emosional-iradi xüsusiyyətlər kimi mövzular öyrədilir.	3
16	Ümumi dilçilik Ali məktəblərdə filoloq müəllim kadrları hazırlığında dilçilik fənlərinin xüsusi yeri və rolu vardır. Tələbələrə dilin fonetik, qrammatik, leksik, frazeoloji, onomastik sisteminə dair ətraflı məlumatın verilməsi, habelə onların dilin mənşəyi, yaranması tarixi ilə müxtəlif dilçilik nəzəriyyələri ilə dərinlən tanışlığı tələbələrin ixtisaslarına dərinlən yiyələnmələrinə və elmə böyük həvəs göstərmələrinə səbəb olur. Bu cəhətdən filologiya fakültələrində tədris olunan “Ümumi dilçilik” fənni tələbələrdə elmə daha böyük maraq və həvəs oyadır. Burada dilçilik elminin obyektı, təşəkkülü, mövqeyi, sahələri, şöbələri haqqında məlumat verilməklə tələbədə dilçilik elminin ictimai mahiyyəti haqqında daha aydın təsəvvür yaranır.	4
17	Üslubiyyat və ritorika Nitq mədəniyyəti dil vasitəsi ilə insanların düşüncə və fikrini ifadə edən ünsiyyət formasıdır. Nitq mədəniyyəti düzgün danışmaq, tələffüz etmək, dil vasitəsi ilə ünsiyyəti formalaşdırmaq və ədəbi dil normalarını Azərbaycan dilinə tətbiq etməkdir. Nitq mədəniyyəti üslubiyyatla sıx bağlıdır. Dilçiliyin bir sahəsi kimi nitq mədəniyyəti 19-cu əsrin sonu 20-ci əsrin əvvəllərində dilçilikdən ayrı bir fənn kimi formalaşmağa başlamışdır. Üslubiyyatın da nitq mədəniyyətinin də predmeti sözdür. Hər bir fənn hər hansı bir ehtiyac və tələbat nəticəsində meydana çıxmışdır. İnsanlar arasında dialoq mədəniyyətinin inkişafı, nitq ünsiyyətinə ehtiyacın çoxalması kamil üslubda yazılan (və ya söylənən) nitqin əsaslarının öyrənilməsinin zəruriliyinə səbəb olmuşdur. 1986-cı ildən ali məktəblərin müxtəlif (əsasən, filologiya) fakültələrində “Nitq mədəniyyətinin əsasları”, “Nitq mədəniyyəti və üslubiyyat” adlı yeni bir linqvistik fənn tədris olunur. Əvvəllər “Üslubiyyat” fənnindən sonra “Nitq mədəniyyətinin əsasları” tədris edilirdi. Lakin indi “Üslubiyyat və ritorika” adlı fənnə ali məktəb proqramları arasında müəyyən yer verilir. Bu fənnin öyrədilməsində əsas məqsəd mədəni nitqə dair elmi biliklərin artırılması mədəni nitq vərdislərinin yaranıb dərinləşdirilməsindən ibarətdir.	3

18	Ədəbiyyat nəzəriyyəsi Bədii ədəbiyyat incəsənətin çoxmənalı, çoxsəsli sahəsi kimi həyatı obrazlı şəkildə əks etdirən söz sənətidir. Ədəbiyyat incəsənətin digər növlərindən fərqli olaraq həyatı bədii obrazlar və bədii söz vasitəsilə inikas etdirir. Bədii ədəbiyyatda isə bədii təxəyyül əsas rol oynayır. Bədii ədəbiyyat həm də idrak sahəsidir, onun mənəvi, əxlaqi, etik, estetik, tərbiyəvi funksiyaları aktuallığını qoruyub saxlayır. Yaxşı əsər özündə ideya-emosional cəhətləri birləşdirir, insanın kamilləşməsində, milli-vətənpərvər düşüncəyə yiyələnməsində önəmli rol oynayır. Lakin əsəri duymaq, təhlil etmək və qiymətləndirmək asan deyildir. Bu, bədii zövqün yetkinliyindən, ədəbiyyat nəzəriyyəsi ilə tanışlığın dərəcəsindən çox asılı olmaqla yanaşı, həm də onun nəzəri-estetik qavramından asılı olur. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi daha çox ümümbəşəri səciyyə daşıyır, dünya ədəbiyyatının yaradıcılıq ənənələrinə və axtarışlarına söykənir, ayrı-ayrı əsrlərdə meydana çıxan nəzəri konsepsiyaları, fəlsəfi sistemləri izah edir, sistemləşdirir. Bədii ədəbiyyatda forma və məzmun vəhdəti, bədii təsvir və ifadə vasitələri, ədəbi dil və onun normaları, ədəbi növ və janrlar, tipiklik, obrazlılıq, ədəbi məktəb və ədəbi cərəyanlar, yaradıcılıq metodları və s. ədəbiyyat nəzəriyyəsinin tədqiqat obyektidir.	3
19	Müasir informasiya kommunikasiya texnologiyaları və informasiya təhlükəsizliyi Fənn çərçivəsində müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının təsnifatı və xüsusiyyətləri; müxtəlif növ kompüter qurğuları və şəbəkə texnologiyaları daxil olmaqla, informasiya texnologiyalarının (İT) asaları; İkili say sistemləri kimi müxtəlif məlumatların təqdim etmə sxemləri; İT mühitində fəaliyyət göstərmək üçün lazım olan alətlər və tətbiqlərə giriş təqdim edilir; informasiyanın kompüter emalının əsas prinsipləri (kodlaşdırılması, saxlanması, ötürülməsi və s.) öyrədilir. İnformasiya cəmiyyətinin konsepsiyası və xüsusiyyətləri cəmiyyətin informasiyalaşdırılması prosesinin inkişaf mərhələləri müxtəlif sahələrdə informasiya texnologiyalarının rolu (Elektron həyat; Kommunikasiya; Virtual cəmiyyət; Elektron imza və s.) informasiya texnologiyalarının effektivliyinin meyarları, informasiya və kibernetika təhlükəsizliyi; Müasir əməliyyat sistemləri (ƏS) və onların iş prinsipi əməliyyat sistemlərində faylların idarə olunması; Proqramlaşdırmanın əsasları; Şəbəkələşmə; Veb sistemləri və texnologiyaları; Veb sahifələrin hazırlanması (HTML kodları və WYSIWYG redaktorları); Süni intellekt sistemləri; İnformasiya təhlükəsizliyi və ona nail olma yolları: şifrələmə üsulları; kriptosistemlər; steqanoqrafiya; informasiyanın gizlədilməsi üsulları; şəbəkə təhlükəsizliyi; rəqəmli imza texnologiyası; kompüter və informasiyanın kibernetik hücumlardan qorunması və icazəsiz istifadəsinin qarşısını almaq üçün təhlükəsizlik tədbirlərindən istifadə etmək antivirusları və s.; MS Office 365 paket proqramlarının tətbiqləri: MS Word mətn prosessorunun	3

	imkanları, MS Excel cədvəl prosessorunda mürəkkəb (ixtisas üzrə) cədvəllərin qurulması, hesablamaların aparılması və s., Taqdimatların hazırlanması, PDF faylların hazırlanması və redaktəsi Teams proqramı və s. proqramların (tatbiqi proqramların) imkanlarından istifadə; Verilənlər bazası (VB), Verilənlər bazasının idarəetmə sistemləri (VBİS) və onun imkanları öyrədilir.	
20	Mülki müdafiə Fənn çərçivəsində fəvqəladə halların qarşısının alınması və aradan qaldırılması üçün vahid dövlət sistemi, təbii fəlakətlər zamanı təhlükəsizliyin təmin edilməsində vətəndaşların hüquq və vəzifələri fərdi və kollektiv müdafiə prinsipləri, qəza-xilasetmə və digər təxirəsalınmaz işlər, ilk tibbi yardımın göstərilməsi, təcili təxliyə və bərpa tədbirləri, təhsil sahəsində mülki müdafiə tədbirləri təşkil etmək kimi məsələlər tədris olunur	3

	Ali təhsil müəssisəsi tərəfindən müəyyən edilən fənlər Burada olan fənlər hər bir ali təhsil müəssisəsi tərəfindən fərdi qaydada müəyyən edilir və həmin ixtisasın tədris planında əksini tapır/	60
21	Seçmə fənn	4
21.1	Yeni Avropa ədəbiyyatı “Avropa ədəbiyyatı” geniş anlayışdır, özündə müxtəlif xalqların (alman, ingilis, fransız, ispan, italyan, skandinav və s.) yaratdığı ədəbiyyatı ehtiva edir. Bu fənnin tədrisinə ayrılmış saatların azlığı, təəssüf ki, bir çox xalqların (çex, bolqar, macar, rumin, serb və s.) ədəbiyyatları proqramdan kənar qalır. Proqramda icmal xarakterli mühazirə mövzularına daha çox yer verilməsi də məhz mühazirəyə ayrılmış saatların mövcud imkanlarının məhdudluğu ilə bağlıdır. Mühazirə mövzuları əsasən alman, ingilis, fransız, qismən də italyan və ispan ədəbiyyatının başlıca problemlərini və yaradıcılıq istiqamətlərini əhatə edir. Mühazirələrdə həm icmal, həm də monoqrafik materiallara istinad olunur. Proqramın tərtibində ölkənin başqa ali məktəblərində hazırlanmış müvafiq tədris proqramlarının təcrübəsi də nəzərə alınmışdır. Bu fəndə alman, ingilis, fransız ədəbiyyatlarına geniş yer verilməsinin səbəbi həmin xalqların ədəbiyyatlarının populyarlığı, təsiretmə imkanları və dilimizə tərcümə və tədqiq səviyyəsi ilə bağlıdır. Bu kursun tədrisində əsas məqsəd XX əsr Avropa ədəbiyyatının əsas təmayüllərini və maraqlı örnəklərini gənclərə çatdırmaq. Ekzistensializm, sürrealizm, futurizm, dadaizm, realizm və başqa ədəbi cərəyanlar və onların istiqamət və meyllərinin, eləcə də dünya ədəbiyyatında mövqeyinin nümayəndələri haqqında məlumat verməkdir. Yeni Avropa ədəbiyyatı” fənni üzrə mühazirələrdə İkinci dünya müharibəsindən sonra Avropa ədəbiyyatında baş vermiş janr və forma axtarışları, yazıçıların ictimai-siyasi mövqeyi və fəlsəfi-ideoloji dünyagörüşü haqqında tələbələrə məlumat verilir. Xüsusən fransız ekzistensializmi və alman ekspresionizm aparıcı nümayəndələrinin estetik baxışları təhlilə cəlb edilir. J.-P.Sartr, A.Kamyu, T.Mann, B.Brext, H.Hesse və başqa aparıcı yazıçıların yaradıcılığına ayrıca saat ayrılmış, onların həyat və yaradıcılığı daha geniş təqdim olunur.-bu, onların dünya ədəbi-estetik fikrində yüksək nüfuzları ilə bağlıdır.Fənnin bir özəlliyi də ondadır ki, absurd teatri və onun nümayəndələri (E.İonesko, S.Bekket və b.) haqqında məlumat verilir. XX əsr Avropa avanqardizminin ən sirli nümayəndələrindən biri olan, Nobel mükafatı laureatı S.Bekketin yaradıcılığı təqdim olunur.	
21.2	Azərbaycan dilinin fonetika və qrammatika məsələləri Fonetika dilin səs sistemindən bəhs edən dilçilik şöbəsidir. Fonetikanın mövzusu danışq səsləri olduğundan dilin səs sistemini müəyyənləşdirmək, fonem və fonem variantlarının akustik fizioloji xüsusiyyətlərini öyrəniş geniş fizioloji xarakteristikasını vermək, fonetik qanunların, hadisələrin mahiyyətini aydınlaşdırmaq onun başlıca vəzifəsidir. Ahəng qanunu, heca və vurğu da fonetikanın mövzusunə daxildir. Fonetika dilçiliyin bütün sahələri ilə üzvü surətdə bağlı olan bölməsidir. Fonetika bölməsinin tədrisinin əsas məqsədi dil səslərinin əmələ gəlməsini, onların bir-birinə münasibətini, onların fiziologiyasını, keyfiyyət və kəmiyyətini, ədəbi dilin fonemlər sistemini, fonetik qanunlarını,	

	fonetik hadisələrini və s. öyrətməkdir. Dilin qrammatik quruluşu isə “qrammatika” adlanan elm sahəsinin tədqiqat obyektinə daxildir. Dilçiliyin mühüm şöbələrindən biri olan morfologiya isə qrammatikanın bir hissəsidir. Dilçilik elmində morfologiyanın mövzunu sözün forması təşkil edir. Həmin şöbə bu və ya başqa dildə sözlərin formalarını, onların dəyişilmə şəkillərini öyrədir. Buna görə də morfologiya sözün forması haqqında linqvistik təlimdir. Qrammatikanın bir şöbəsi olan sintaksis sözlərin söz birləşməsi və cümlə şəklində, cümlələrin mətn şəklində əlaqələnməsi qaydalarından bəhs edən bir elmdir. Sintaksisin obyektii söz birləşməsi, sadə cümlə, mürəkkəb cümlə və sintaktik bütövdür. Sintaksis bu vahidlərin hər birinin əlamət və xüsusiyyətlərini, dildəki mövqə və rolunu aydınlaşdırır. Bununla yanaşı, sintaktik əlaqələr, sintaktik semantika anlayışları da elmi sintaksisin əsas anlayışlarıdır.	
22	Seçmə fənn	4
22.1	Azərbaycan ədəbi tənqid tarixi Qədim və zəngin tarixi olan Azərbaycan ədəbiyyatının mühüm sahələrindən biri ədəbi tənqiddir. Azərbaycan ədəbi tənqidinin tarixi bədii ədəbiyyatımızın tarixi qədər qədimdir. Ədəbi fikir və tənqid Milli ədəbiyyatın, milli bədii mədəniyyətin tərkib hissəsidir, bunlarsız milli ədəbi prosesi, milli ədəbiyyatın tarixini təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Çünki ədəbiyyat, ideya və obrazlar aləmi, bədii məzmun, ideal və poetik sənət dünyası məhz ədəbi –nəzəri şərh, qiymətləndirmə, fəlsəfi-sosial mənalandırma yolu ilə öz dəyərini tapır. Ədəbi-tənqidi baxışların dərki ədəbi prosesin elmi-nəzəri əsaslarının araşdırılması vasitəsilə ədəbi əsərlər, meyllər, cərəyanlar, ədəbi hərəkatı yaradır. Deməli, ədəbiyyatşünaslıq, ədəbi tənqid ədəbiyyatın “özünüdərki, özünüdəqidir”. Azərbaycan ədəbiyyatında tənqidin ədəbi və ictimai hadisə olaraq meydana çıxmasını, təşəkkülünü göstərmək üçün mütləq onun qaynaqlarına, mənbələrinə, daha konkret desək, qədim və orta əsrlər estetik fikrinə diqqət cəlb edilməlidir. Tənqidin tarixi, məlum olduğu kimi, ədəbiyyat tarixinin ayrılmaz hissəsidir, lakin o, ədəbiyyat tarixi ilə tamamilə eyniləşdirilə bilməz. Tənqid tarixinin öz tədqiqat predmeti və istiqaməti vardır. Tənqid tarixi milli ədəbiyyatın özünüdərak tarixidir. Tənqid tarixi milli ədəbiyyat haqqında fikrin tarixini izləmək, sistemləşdirmək və ümumiləşdirmək deməkdir. Müəllif , ədəbi-bədii hadisələr, ədəbi dövr və cərəyanlar, meyllər, bədii əsərlər tənqid tarixinin maraq dairəsindədir. Tənqid tarixi ədəbi proseslə, ictimai, estetik və fəlsəfi fikrin tarixi ilə əlaqədə öyrənilməlidir. Tənqidi – estetik fikir bədii fikrin yaranmasına ehtiyac olanda meydana çıxmışdır (K.Talıbzadə). Bu mənada ədəbi fikrin tarixi bədii sənətin tarixi qədər qədimdir. Bu mərhələdə yaranan əsərin ilk tənqidçisi də müəllifin özüdür. Ədəbi-estetik fikrin sonrakı mərhələsi isə sənət əsəri haqqında ikinci tərəfin rəyinin, fikrinin, münasibətinin yaranması ilə əlaqədar olmuşdur. İlk bədii yaradıcılıq formaları inkişaf edib zənginləşdikcə, ona müvafiq olaraq estetik fikir də dəyişmiş, sənətə təsirin yeni üsullarına yiyələnmişdir. Fənnin əsas məqsədi ən qədim dövrlərdən başlayaraq bu günümüze qədər Azərbaycan ədəbi tənqidinin təkamülünü təhlil etmək, onun əsas inkişaf mərhələlərinin başlıca xüsusiyyətlərini, habelə tənqid və ədəbiyyatşünaslıqla məşğul olmuş mühüm şəxsiyyətlərin yaradıcılığını araşdırmaqdan ibarətdir. Ədəbi tənqid tarixinin metodları, klassik və müasir janrları, həmçinin tənqidin ədəbi prosesdə rolunun müəyyənləşdirilməsi	

	və s. məsələlər haqqında da tələbələrə bilgi vermək fənnin tədrisinin məqsəd və vəzifələrindən hesab edilmişdir.	
22.2	Azərbaycan dilinin orfoqrafiyası və orfoepiyası Orfoepiya ədəbi dilin şifahi qolunu ümumi normalar əsasında formalaşdırır, yəni fonetik cəhətdən ümumiləşdirici normaları təzahür etdirən tələffüz qayda-qanunlarının sistemli məcmusudur. Dil insanların anlaşma və ünsiyyət vasitəsidir. İnsanlar arasında ünsiyyət müxtəlif şəraitdə, müxtəlif tərzdə və müxtəlif məzmununda olur. Məhz ünsiyyətin belə müxtəlif çalarlıqda olması ünsiyyət vasitəsi olan dilin vahidlərinin də müxtəlif çalarlıqda formalaşmasına istiqamətverici təsir göstərir. Orfoqrafiya sözlərin bütün qrammatik formaları üçün vahid yazı qaydaları müəyyənləşdirir. Yazılı ədəbi dilin inkişafında orfoqrafiyanın çox böyük əhəmiyyəti var. Çünki ümumxalq tərəfindən qəbul edilmiş düzgün orfoqrafik qaydalar yazını sabitləşdirir, bunun əsasında da yazılı ədəbi dil inkişaf edir. Fənnin məqsədi Azərbaycan orfoepiyasının əsaslarını, saiflərin, samitlərin düzgün tələffüzünü, tələffüz üslublarından düzgün istifadə etməyi, ədəbi tələffüzün mənbələrini, orfoqrafiya qaydalarını, prinsiplərini tələbələrə çatdırmaqdır.	
23	Seçmə fənn	4
23.1	Azərbaycan dialektologiyası Bu fənn dilimizin şivələrini öyrənən dilçilik sahəsidir. Dialektlər dilin canlı arxivi hesab olunur. Tarixən dildə baş vermiş dəyişiklikləri izləmək baxımından dialektologiyanın nəticələri olduqca əhəmiyyətlidir. Azərbaycan dili dialektləri barədə ilk dəfə M.Kazımbəy, alman alimi K.Foy araşdırmalar aparsa da şivələrin elmi əsaslarla ardıcıl şəkildə tədqiqinə keçən yüzilliyin 20-30-cu illərindən başlanmışdır. İlk mərhələdə şivələrin əksəriyyətinə dair dialektoloji material toplanılır. Bununla yanaşı, Bakı, İsmayılı, Mərəzə, Quba, Ağdam və b.şivələr təsviri metodla tədqiq olunur. Kifayət qədər material toplanması, tədqiq olunan şivələrin sayının çoxalması dialektoloji tədqiqatların müqayisəli-tarixi metod müstəvisində aparılmasına zəmin yaradır. XX yüzilliyin 60-70-ci illərindən etibarən dialektoloji araşdırmalarda şivələr bir-biri ilə müqayisəyə cəlb edilir, ümumi və fərqli xüsusiyyətləri müəyyənləşdirilir. Qədim yazılı abidələrlə və digər türk dilləri ilə aparılan müqayisələr nəticəsində qədim xüsusiyyətlər aşkara çıxarılır. Şivələr arasında ümumi xüsusiyyətlər şivə qruplarını, fərqli cəhətlər dialekt sərhədlərini müəyyənləşdirməyə imkan verir. “Azərbaycan dialektologiyası” fənni Filologiya fakültəsinin Azərbaycan dili və ədəbiyyatı ixtisasının bakalavr pilləsində tədris olunan əsas fənlərdən biridir. Əsas məqsəd tələbələrdə geniş dünyagörüşünün, vətən sevgisinin, tarixi hadisələri analitik təhlil etmə qabiliyyətinin və hadisələrdən, siyasi proseslərdən düzgün nəticə çıxarmaq qabiliyyətini formalaşdırmaqdan ibarətdir. Azərbaycan dialektologiyası müstəqil fənn kimi keçən yüzilliyin ortalarından ali məktəblərin filologiya fakültələrində tədris olunur. Bu fənnin tədrisində əsas məqsəd tələbələri dialektologiyanın nəzəri məsələləri ilə tanış etmək, müasir şivələrin fonetik, leksik və qrammatik quruluşu barədə məlumat verməkdir.	

23.2	Azərbaycan dastanları Azərbaycan xalq ədəbiyyatının ən maraqlı və rəngarəng mövzularla zəngin janrlarından biri də dastanlardır. Dastanlarımızda millətin mənlisi, fəlsəfi-əxlaqi baxışları, dünyagörüşü öz əksini tapır. Bu dastanlarda xalqın həyatı və mübarizəsi tarixindən, məişəti ilə bağlı olan fikir və arzularından bəhs olunur. Azərbaycan dastanları da mövzu baxımından iki yerə bölünür. Qəhrəmanlıq dastanları və məhəbbət dastanları. Məhəbbət dastanları öz başlanğıcını arxetip olaraq qəhrəmanlıq dastanlarından alsa da, onları bir-birindən fərqləndirən fərdi xüsusiyyətləri də mövcuddur. Məhəbbət dastanlarına nümunə olaraq “Əsli və Kərəm”, “Qurbanı”, “Alı xan və Pəri”, “Abbas və Gülgəz”, “Lətif şah” və s. dastanları göstərə bilərik. Qəhrəmanlıq dastanlarına misal olaraq “Kitabi-Dədə Qorqud”, “Koroğlu”, “Qaçaq Nəbi” və s. qəhrəmanlıq dastanlarını göstərə bilərik. Burada həmçinin dastan-mif münasibətlərini də düzgün təhlil etmək vacib amillərdəndir.	
24	Seçmə fənn	5
24.1	Divan ədəbiyyatının poetikası Bir ədəbi-mədəni hadisə kimi Divan ədəbiyyatı üç dildə- ərəb, fars və türk dillərində yaradılmışdır. Divan ədəbiyyatı ümumşərq yazı və düşüncə mədəniyyətinin mühüm tərkib hissəsidir. Divan ədəbiyyatı türklərin müsəlmanlığı qəbul etmələrindən sonra islam mədəniyyətinin elm, inanc və qaydaların əsasında ortaya qoyduqları ədəbiyyat növüdür. Ümummüsəlman mədəniyyətinin yaranması və islam bayrağı altında birləşən xalqlar üçün müştərək dünyagörüşə əsaslanan müştərək ədəbi mövzular, janr və şeir növlərinin təşəkkülü divan ədəbiyyatının formalaşmasını şərtləndirməsidir. Yazılı ədəbiyyatımızın şərəfli bir tarixini əhatə edən divan poetikası öz əhəmiyyətini bu gündə saxlamaqdadır. Divan poetikası türk, ərəb və farsdilli ədəbi prosesinin minillik tarixi inkişaf və təkamülünü işıqlandıran nəzəri sistemdir. Bu fənnin əsas məqsədlərindən biri klassik ədəbiyyatın mahiyyəti, janr-üslub xüsusiyyətləri, obraz sistemi haqqında məlumat verməkdir. Divan ədəbiyyatının poetikasının öyrənilməsi Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının gərəqli məsələlərindən biridir. Divan poetikası islam ədəbiyyatının nəzəri əsalarını və qanunauyğunluqlarını öyrənir. Proqramda divan ədəbiyyatı ənənəsinin türk, ərəb və fars dilində təşəkkülü və inkişaf təməülləri zəngin və mürəkkəb struktura formal qanunauyğunluqları, nəzm şəkilləri haqqında, divan ədəbiyyatının mövzu və ideya qaynaqları (“Qurani-Kərim”, hədisi-şəriflər, qissələr, təsəvvüf görüşləri, tarixi, əfsanəvi hadisələr və şəxsiyyətlər, şifahi xalq yaradıcılığı və Şərq mifologiyası) barəsində geniş məlumat verilir. Dini və dünyəvi elmlərin, ezoterik görüşlərin divan ədəbiyyatına təsiri ilə bağlı açıqlamalar verilir. Bələğətin Orta əsrlər Şərq poetik sistemindəki yerinə, divan ədəbiyyatının üç böyük sisteminə, bələğətin təkamül yolları və qaynaqlarına geniş yer verilir. Eyni zamanda bələğət elminin yaranması və inkişaf mərhələləri, Quran və onun bələğəti, bələğət və onun tərkib hissələri, bəyan bədii-poetik kateqoriyaları haqqında proqramda məlumat verilir. Divan ədəbiyyatının XIX əsrdəki ənənələri, yeni dövr ədəbiyyatını divan ədəbiyyatından fərqləndirən xüsusiyyətlər, divan ədəbiyyatı və maarifçilik dünyagörüşü, Azərbaycan maarifçiləri (S.Ə.Şirvani, M.F.Axundzadə, Q.B.Zakir, M.Ş.Vazeh və b.) və	

	divan ədəbiyyatı, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında divan şeirinin təsiri haqqında. H.Cavid, M.Ə.Sabir, M.Müşfiq, S.Mənsur və b. Müasir dövrdə divan ədəbiyyatının durumu haqqında proqramda müəyyən təsəvvür yaradılır.	
24.2	Türk əlifbaları Bu fəndə tarixən türkdilli xalqların istifadə etdiyi əlifbalar haqqında məlumat verilir. Fərhad Zeynalov bu əlifbaların adlarını çəkmiş və onların barədə belə məlumat vermişdir: Orxon-Yenisey əlifbası elm aləminə məlum olan ən qədim əlifbadır. Bu əlifba sağdan-sola, bəzən də yuxarıdan-aşağıya doğru yazılmışdır. Orxon-Yenisey əlifbasında 35 hərf vardır. Uyğur əlifbasından VIII-XV əsrlərdə istifadə olunmuşdur. Bu əlifba sağdan-sola, bəzən də yuxarıdan-aşağıya doğru yazılmışdır. Uyğur əlifbasında 23 hərf vardır. Mani əlifbasından VIII-XI əsrlərdə uyğurlar istifadə etmişlər. Brahmi əlifbası 56 hərfdən ibarətdir. VIII-XI əsrlərdə istifadə olunmuşdur. Bu əlifba ilə dini mətnlər yazılmışdır ki, onlar da budda dini ilə bağlıdır. Soğdi əlifbası da dini yazıların yazılmasında istifadə olunmuşdur. Bu, budda dini ilə bağlı İran mənşəli əlifbadır. 22 hərfdən ibarət olan soğdi əlifbası sağdan-sola doğru yazılmışdır. Ərəb əlifbası X əsrdən başlayaraq XX əsrin 20-ci illərinə qədər fasiləsiz işlədilmişdir. Latın əlifbası əsasında düzəldilmiş yeni əlifba 1922-ci ildən 1940-ci ilə qədər və 1991-ci ildən sonra istifadə edilməkdədir. Müasir dövrdə türkdilli xalqların istifadə etdikləri qrafika və əlifbalar barədə də tələbələrə məlumat verilir.	
25	Seçmə fənn:	5
25.1	Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi Azərbaycan ədəbi dili qədim və zəngin türk yazılı ədəbi dillərindən biridir. O, qədim və zəngin ümumtürk mədəniyyəti bazasında, türk dilləri ilə qarşılıqlı əlaqədə inkişaf yolu keçmişdir. Dilin zənginliyi, dolğunluğu onu daşıyan millətin mükəmməlliyi deməkdir. Ədəbi dil xalq dilini intellektualaşdırır, xalq dili isə onun yaşaması, varlığı üçün baza təşkil edir. Bu iki təzahür arasında daimi ahəngdarlıq qalır. Ümumxalq dilinin müəyyən normaya tabe edilən, normativ tələblər çərçivəsində fəaliyyət göstərən qolu ədəbi dildir. Ədəbi dil xalqın intellekti ilə üzvi əlaqədə yaşayır, intellektə xidmət edir, eyni zamanda onu əks etdirir. Azərbaycan ədəbi dili Azərbaycan xalqının mədəni-intellektual səviyyəsi və ictimai-tarixi hadisələri ilə həmahəng səsleşərək daim tərəqqi yolu ilə gəlmiş, zənginləşmiş və cilalanmışdır. Ədəbi dilin inkişafı ədəbi janrların dil xüsusiyyətləri ilə də bağlıdır. Bu fənnin mövzusu Azərbaycan ədəbi dilinin tarixini, ayrı-ayrı üslubların meydana gəlməsini və inkişafını, fonetik, leksik, qrammatik materialın təbəqələşməsini-müxtəlif üslubların istifadəsi üçün variantlar yaranmasını, frazeoloji birləşmələrin hazırlanmasını və genişlənməsini öyrədir. Fənnin məqsədi ədəbi dilimizin tarixini, təşəkkülünü, onun keçdiyi uzun və mübarizələrlə zəngin yolunu öyrənmək, Azərbaycan dilində olan yazı abidələrinin üzərində tədqiqat aparmaq, ədəbi dilimizin həm şifahi, həm də yazılı formaları üçün qəbul edilmiş normaları aydınlaşdırmaq, ən böyük yazıçı-şairlərimizin, ən böyük bədii söz ustalarımızın dili əsasında öyrənməkdən ibarətdir.	

	Ədəbi dilin tarixi dövrlər üzrə ardıcılıqla təhlil olunur. Dövrlərin müəyyənləşməsində dilxarici hadisələr də nəzərə alınmaqla, dildaxili faktlara, üslubların yaranma və inkişafına, normanın tarixi təkamülünə xüsusi diqqət yetirilir. Ədəbi dil tarixi kateqoriyadır. Müxtəlif ictimai-tarixi inkişaf mərhələlərində o, eyni keyfiyyətdə, eyni məzmununda qalmır. Onun hər tarixi şəraitə uyğun əlamətləri və vəzifələri olur. Cəmiyyətin inkişafı və tarixi şəxsiyyətlərin yetişməsi ilə ədəbi dilin səviyyəsi arasında uyğunluq əyani göstərilir.	
25.2	Müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq Ədəbiyyatşünaslığın tarixi ictimai-fəlsəfi və bədii fikrin tarixi qədər qədimdir. Ədəbiyyatşünaslıq quru elmi hökmlərdən ibarət mücərrəd bir anlayış deyildir. Onun da başqa elm sahələri kimi öz predmeti və tədqiqat obyektləri vardır. Bu elm dinamik, daim inkişafda olan bədii yaradıcılığı-bütünlükdə isə ədəbiyyat nəzəriyyəsinin, ədəbiyyat tarixinin və müasir ədəbi prosesin bəzi problemlərini öyrənir, təhlil edir. Hər bir tarixi dövr, mərhələ təkcə bədii ədəbiyyatı deyil, həm də onun nəzəriyyəsinə yaradır, elmi cəhətdən izah və şərh edir. Beləliklə, ədəbiyyatşünaslıq elmi bədii ədəbiyyatla birlikdə yaranıb inkişaf etmiş, formalaşmış və müstəqil elm sahəsinə çevrilmişdir. Müqayisəli ədəbiyyatşünaslığın tədrisi zamanı xalqın milli ədəbi irsinin dünya ədəbiyyatının inkişaf mərhələləri ilə vəhdəti və qarşılıqlı əlaqəsi diqqət mərkəzində saxlanılmalı, elmi-nəzəri fikirlər kamil bədii sənət nümunələrinə əsaslanmalıdır. Bu zaman ədəbiyyatşünaslıq elminin əsasını təşkil edən ədəbiyyatın ictimai məzmun və mahiyyəti, mənşəyi, predmeti, ictimai-siyasi rolu, idraki və tərbiyəvi əhəmiyyəti kimi anlayışlara diqqət yetirilməlidir. Ədəbiyyatda ideya, estetik ideal, həyat həqiqəti və bədii həqiqət, ümumiləşdimə, fərdilik, sənətkar şəxsiyyəti və onun həyata münasibəti, məzmun və forma vəhdəti, tarixilik və müasirlik, millilik və bəşərlik və s. məsələlər proqramın hazırlanmasında əsas tələblər hesab edilmişdir. Bu tələblərə arxalanaraq proqramda kursun tədrisi üzrə anlayışları ehtiva edən on beş mövzu təklif olunmuşdur.	
26	Seçmə fənn:	7
26.1	Azərbaycan dramaturgiyası Fənnin tədrisində əsas məqsəd klassik dramaturgiya, dramaturji struktur, dramaturgiyada ədəbi cərəyanlar, dramaturji janrlar haqqında tələbələrə bilgi vermək, M.F.Axundovdan başlayan Azərbaycan dramaturgiyasının inkişaf istiqamətləri, forma və məzmun xüsusiyyətləri barədə onları ətraflı məlumatlandırmaqdan ibarətdir. Azərbaycan dramaturgiyasının ən görkəmli nümayəndələrinin əsərlərinin müfəssəl təhlili əsasında tələbələrdə XIX – XX əsrlər Azərbaycan dramaturgiyası haqqında tam təsəvvür yaratmaq, onlara gələcəkdə bu sahədə tədqiqat işləri aparmaq təcrübəsini aşılayır. Bu zaman ümumi ədəbi proses fonunda Azərbaycan dramaturgiyasının yaranması, inkişaf istiqamətləri, dramaturji janrların ilk nümunələrinin (komediya, faciə, tarix-faciə və s.) spesifik xüsusiyyətlərinin milli-nəzəri müstəvidə öyrənilməsi məqsədə çatmaq yolları kimi diqqət mərkəzində saxlanılır. Dramaturgiyanın nəzəri əsaslarına yiyələnmək, klassik və müasir Azərbaycan dramaturgiyasının tədrisi və	

	tədqiqinə elmi yanaşma prinsiplərinin öyrənilməsinə nail olmaq məqsədi güdülür. Dramatik növ həyat hadisələrini, insan yaşantılarını və duyğularını bədii boyalarla təsvir etmək üçün mühüm vasitələrdən biri idi. Azərbaycan xalqının fikri inkişaf tarixində XIX əsrin yeni bir istiqamətə dönüş dövrü olmuşdur. Klassik Azərbaycan dramaturgiyasının yaranması və inkişafı da bu mərhələyə təsadüf edir. 150 ildən artıq tarixi olan Azərbaycan dramaturgiyasının əsas doğuş qaynaqlarından biri də xalq dramı idi. Azərbaycanda da xalq dramı insanların müxtəlif görüşlərindən yaranan məişət mərasimləri içərisində inkişaf etmişdir. Xalq dramı realist dramaturgiyanın izlərini özündə əks etdirir. XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində qarşıda duran ən mühüm məsələlərdən biri dramaturgiyada bədii sözün imkanlarının üzə çıxarılması problemi olmuşdur. Müəlliflər müasir cəmiyyətin problemlərini və düşüncə tərzinin xüsusiyyətlərini dramaturgiyaya gətirməklə dramatik dialoqun yeni imkanlarını ortaya qoydular. “Azərbaycan dramaturgiyası” fənnində XX əsr Azərbaycan dramaturgiyasının banisi M.F.Axundovun, onun layiqli davamçıları N.Vəzirov, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqverdiyev və N.Nərimanovun pyeslərinin, Ü.Hacıbəyovun musiqili komediyalarının, romantizmin görkəmli nümayəndəsi H.Cavidin mənzum dramalarının, habelə Yeni və Ən yeni Azərbaycan ədəbiyyatının C.Cabbarlı, S.S.Axundov, S.Vurğun, S.Rüstəm, M.Hüseyn, Ə.Məmmədخانlı, S.Rəhman, İ.Əfəndiyev, B.Vahabzadə, N.Həsənzadə, Anar və Elçin kimi nümayəndələrinin dram yaradıcılığı və uşaq dramaturgiyasının yaranması və geniş öyrənilməsi əsas məqam hesab edilmişdir.	
26.2	Mətnşünaslıq Filologiyanın çox mühüm sahələrindən olan mətnşünaslıq elmi Azərbaycanda XIX əsrin II yarısından formalaşmağa başlamışdır. Erkən orta əsrlərdə Şərqdə təşəkkül tapan bu elm sahəsinin elmi- nəzəri əsaslarının, metodologiyasının hazırlanmasında Qərb önə keçmiş, XX əsrdə bir sıra şərq alimlərinin, habelə rus mətnşünaslarının tədqiqatları bu işdə bir tarazlıq yaratmışdır. Bu çətin, lakin zəruri sahədə alimlərimizin ciddi tekstoloji araşdırmalarına baxmayaraq klassik mətnlərlə işin dəqiq və düzgün meyarları hələ də tapılmamış, mükəmməl metodika işlənib başa çatdırılmamışdır. M.Adilov, K.Şərifli və Musabəylinin tədqiqatları istisna olmaqla mətnşünaslığa aid fundamental araşdırmaların demək olar ki, olmaması mövcud azsaylı fənn proqramlarının hazırlanmasına öz təsirini göstərmişdir. Xüsusilə, mətn tarixinin əsas anlayışları məsələsi bir çox hallarda rus alimlərinin, əsasən də D.S.Lixaçovun bu sahədəki tədqiqatlarına uyğunlaşdırılmışdır. Bu məsələ proqramın hazırlanması zamanı yeri gəldikdə rus mətnşünas alimlərinin də araşdırmalarına müraciət edilməsini zəruri etmişdir. Bu fənn tələbələrə mətnşünaslığın predmeti, məqsəd və vəzifələri, Azərbaycan mətnşünaslığının təşəkkülü və inkişafı, orta əsrlər Azərbaycan əlyazma kitabı, mətn tarixinin əsas anlayışları, tərcümə mətnlərinin tədqiqi, paleoqrafik tədqiqat, mətnin nəşrə hazırlanması, Azərbaycan mətnşünaslıq problemləri və s haqqında minimum bilgiler verilməsi məqsədini güdür.	
27	Seçmə fənn	4

27.1	Əski Azərbaycan yazısı Bəşəriyyət öz inkişafı tarixində yüzlərcə kəşflər etmişdir; hər bir kəşf öz vəzifə və məqsədinə görə cəmiyyətin tərəqqisində xüsusi rol oynamışdır. Bunlardan ən böyüyü yazıdır. Yazı insanların mədəni inkişafında, onların əldə etdiyi nailiyyətləri nəsildən-nəsillərə çatdırmaqda çox mühüm rol oynayır. Bəşər cəmiyyətinin keçdiyi tarixi inkişaf yollarına dair ən dürüst məlumatı bizə ata-babalarımızın qoyub getdiyi yazılı abidələr verir. Yazı vasitəsi ilə bu gün biz ən qədim xalqların tarixini öyrənirik, onların adət-ənənələrini, yaşayışları ilə tanış oluruq. Həmçinin müasir xalqların, o cümlədən çox qədim keçmişə malik olan Azərbaycan xalqının tarixi haqqında məlumat ala bilirik. Xalqımızın uzaq və yaxın keçmişini, min il ərzində yaratdığı mədəni-mənəvi sərvəti dərinlən əxz etmək üçün Azərbaycan-ərəb əlifbası zəruri vasitədir. Respublikamızın təhsil-maarif ocaqlarında əski yazımızın öyrənilməsi geniş vüsət alıb. “Əski Azərbaycan yazısı” fənni filologiya, jurnalistika, şərqşünaslıq, tarix fakültələrində ümumi fənn kimi tədris olunur. “Əski Azərbaycan yazısı” fənnin əsas məqsədi tələbələrə tarixən Azərbaycan yazısının qrafik əsas olmuş ərəb əlifbasını öyrətmək və onlara oxu vərdişi aşılamaqdan ibarətdir. Fənn praktik xarakter daşıyır. Buna baxmayaraq, təcrübi məşğələlər elmi-nəzəri məlumatlarla da dolğunlaşdırılır. Müxtəlif dövrlərin təmsilçisi olan abidələrin yazısına əsasən bəzi qrafik işarələrin qeydə alınan variantlılığı, onların səs göstəriciləri, bir qisminin sinkretik xarakteri, səsləri ifadə etmək baxımından onların diferensiyaya uğrayaraq konkretləşməsi, sabitləşməsi və s. məsələlər mətn oxunuşu zamanı qabarıqlaşdırılır və diqqətə çatdırılır. Nəsx, nəstəliq və şikəstə yazılarının abidələrimizdə aparıcılığı və işləkliyi ilə bağlı məlumatlar fənnin tədrisinin elmi baxımdan əhatəlilliyini təmin edir.	
27.2	Türk dillərinin öyrənilməsi tarixi Bu fənn türk adının mənbələrdə müxtəlif şəkildə işlənməsi: Herodotda Tarkita, Hind mənbəsində Turuxa, Çin mənbəsində Tukuyə və s., müxtəlif mənbələrdə türk sözünün mənasının verilməsi barədə məlumat verilir. Qədim türk lüğətində türk “güclü, qüvvətli”, digər mənbələrdə “törəmək, güc və qüvvət, intizamlı” və s.kimi izah olunmuşdur. Türk dillərinin tarixi haqqında xarici və yerli türkoloqların fikirlərinə toxunulur. Türk dillərinin inkişaf mərhələlərinin qruplaşdırılması öyrənilir: I.Ən qədim türk dövrü (pratürk mərhələsi)-e.ə.IV minillikdən eramızın V əsrinə qədər; II.Qədim türk dövrü-V-X əsrlər; III.Orta türk dövrü-X-XVI əsrlər; IV.Yeni türk dövrü-XVI-XX əsrlər; V.Ən yeni türk dövrü-XX əsrin sonlarından hal hazırkı dövrə qədər. Ən qədim türk dövrünün mərhələləri: Altay mərhələsi və Hun mərhələsi. Qədim türk dövrünün mərhələləri: 1.Tukyu mərhələsi; 2.Uyğur mərhələsi; 3.Qırğız mərhələsi; 4. Bulqar mərhələsi; 5.Xəzər mərhələsi. Qədim türk dövrünün yazılı abidəsi Orxon-Yenisey daşüstü kitabələri haqqında, Uyğur mədəniyyəti, Uyğur dastanları (Törəyiş, Köç) barədə məlumat verilir. Qırğız mərhələsini səciyyələndirən “Manas” dastanının çap olunması, variantları (65 variant) və tədqiq edilməsi işıqlandırılır. Dastanın yığcam məzmunu və ardıcıl mərhələləri barədə danışılır.	

28	Seçmə fənn	4
28.1	Türkologiyaya giriş Bu fənn dünyada ən çox inkişaf etmiş elmlər sırasında xüsusi mövqeyə malikdir. Türk xalqlarının milli müstəqillik yoluna çıxdıqları XX əsrin sonlarından etibarən türkoloji araşdırmaların miqyası genişləndiyi kimi, metodoloji imkanları da artmışdır. Təxminən beş min illik tarixi olan türklər dünya mədəniyyətinin inkişafına böyük töhfələr vermiş mükəmməl etnoslardan biridir. “Türkologiyaya giriş” fənninin tədris olunmasında məqsəd tələbələri türk xalqlarının dilləri ilə yanaşı, onların mədəniyyəti, ortaq dəyərləri, müasir vəziyyəti, ümumtürkoloji araşdırmaların nəticələri və s. ilə tanış etməkdir. Bu fənn Filologiya fakültəsinin Azərbaycan dili və ədəbiyyatı ixtisasının bakalavr pilləsində tədris olunan əsas fənlərdən biridir. Fənnin tədrisinin nəticəsi olaraq tələbələrin türk dillərinin quruluşu, təsnifi, tarixi, ayrılıqda hər bir dilin özünəxas fonetik, leksik və qrammatik xüsusiyyətləri, türk dünyasında gedən müasir proseslər və s. haqda əhatəli bilik və bacarıqlara yiyələnmələri nəzərdə tutulur.	
28.2	Azərbaycan onomastikası Dilin leksik tərkibindəki xüsusi adların cəmi onomastika, ondan bəhs edən dilçilik şöbəsi onomalogiya adlanır. Adlar, onların əlamət və xüsusiyyətlərinin tədqiqi müasir Azərbaycan dilçiliyində diqqəti cəlb edən vacib elmi-tədqiqat sahələrindəndir. Dildəki hər bir xüsusi ad—onomastik vahid ictimai-tarixi inkişafın məhsuludur. Xüsusi adlar keçmişin izlərini özündə mühafizə edib müasir zamana kimi gətirən real faktlardır. Dilin lüğət tərkibində xüsusi yeri olan onomastik leksikanın dərinəndən araşdırılması, təhlili, elmi şəkildə ümumiləşdirilməsi xalqımızın dilinin və tarixinin bir çox zəruri məsələlərinin açılmasına kömək edir. Azərbaycan dilçiliyində onomastika məsələləri, əsasən, XX əsrin II yarısından öyrənilməyə başlanmışdır. Dilçiliyimizdə onomastik kateqoriyalardan ən çox tədqiq olunanı toponimlər və antroponimlərdir. “Azərbaycan dilinin onomastikası” fənninin dərinəndən öyrənilməsi nəticəsində tələbələr xüsusi adların əlamətlərini, apelyativ leksika ilə onomastik leksikanın sərhəddini, onomastikanın başqa elmlərlə əlaqəsini, növlərini, mənbələrini, tərkibini mənimsəmək imkanları əldə edirlər. Fənnin məqsədi xüsusi ad nəzəriyyəsini, onomastik qanunauyğunluqları aydınlaşdırmaq, onomalogiya təliminin müasir vəziyyəti ilə tələbələri tanış etmək, onomastik tədqiqat sahəsində dilçilik elminin qarşısında duran vəzifələri müəyyənləşdirməkdən ibarətdir.	
29	Seçmə fənn:	5
29.1	Yeni Azərbaycan ədəbiyyatı Ən yeni Azərbaycan ədəbiyyatı fənni - ədəbiyyat tarixi kursunun son mərhələsi kimi tələbələrə çatdırmaq. Ən yeni Azərbaycan ədəbiyyatının xüsusiyyətləri, şair və yazıçıların yaradıcılığı, bədii əsərlərdə milli dirçəliş, müstəqillik və azadlıq ideya və motivlərinin güclənməsi prinsipləri şərh edib mənimsəmək Müstəqillik dövründə Azərbaycan ədəbiyyatında 20 Yanvar faciəsi, Xocalı soyqırımı,	

	Qarabağ və didərginlik mövzusunun araşdırılması. Müstəqillik dövründə Azərbaycan ədəbiyyatına gələn yeni ədəbi janrları və cərəyanları konkret əsərlər əsasında təhlil etmək. Ən görkəmli ədiblərin həyat və yaradıcılığını tədqiq etmək. Ədəbiyyata gələn yeni janrları üzə çıxarmaq və onun nümayəndələrinin həyat və yaradıcılığını analiz etmək.	
29.2	İslam ölkələri ədəbiyyatı IX-XI əsrlərdə ədəbi-mədəni mühit. İslam dininin qəbul edilməsi. Ədəbi-mədəni mühitin yeni istiqamətdə formalaşmasına təsir. Ərəb dilinin din, elm dili kimi hakim mövqeyə keçməsi. Qaraxanilər hakimiyyəti dövründə Kaşğar və Balasaqun şəhərlərinin ədəbi-mədəni mərkəzə çevrilməsi. Poeziyada lirik-fəlsəfi və əxlaqi-didaktik motivlərə üstünlük verilməsi. Təsəvvüf və divan ədəbiyyatının yazılı ədəbiyyatda səciyyəvi xarakter daşması. M.Kaşğarlı və onun "Divani-lügətit türk" əsərinin yazılmasında əsas məqsəd. Quranın nazil olduğu dildə – ərəb dilində danışanlar arasında türk dilinin daha da yayılması və inkişafı. Kiçik Asiyada yazılı klassik ədəbiyyatın yaranması. Ə.Yəsəvi, Ə.Yüknəki, M.Cəlaləddin, Y.Əmrənin yaradıcılıqları. Qul Əli, Durbək, Lütfi poemalarının özünəməxsusluqları. İ.Nəsiminin sufi-fəlsəfi görüşləri. Ətai, Səkkaki, Lütfi və onların yaradıcılıq axtarışları. Ə.Nəvai irsinin Nizami irsindən bəhrələnməsi və Şərq ədəbiyyatına təsiri. M.Füzulinin sufi-irfani görüşləri. M.Fəraqinin ədəbi estetik görüşlərinin formalaşmasının iki əsas mənbəyi: klassik ədəbiyyat və folklor, yaradıcılığında eşq anlayışının sufi mahiyyəti. A.Kunanbayevin yaradıcılığında fəlsəfi-didaktik istiqamətlər.	
30	Seçmə fənn	5
30.1	Türk dillərinin müqayisəli qrammatikası Bu fənn türk dillərinin ayrı-ayrı qruplar üzrə fonetik tərkibini, səs əvəzlənmələrinin müxtəlifliyini və rəngarəngliyini, leksik cəhətdən türk dillərinin zənginliyini və bununla yanaşı, türk dillərinin lügət tərkibində baş vermiş dəyişiklikləri, türk dillərində nitq hissələri problemini, onların ənənəvi bölgüsü məsələsini araşdırır, oğuz, qıpçaq, bulqar, karluq-uyğur, uyğur-oğuz, çuvaş və yakut qrupları üzrə dillərin morfoloji və sintaktik quruluşundan bəhs edir. XX əsrin sonlarından etibarən türkoloji araşdırmaların miqyası genişləndiyi kimi, metodoloji imkanları da artmışdır. Müasir türk dilləri qədim dil xüsusiyyətlərini qorumaqla bərabər, bir sıra yeni fonetik, leksik, qrammatik özəlliklər əldə etmişlər. Bu baxımdan "Türk dillərinin müqayisəli qrammatikası" kursu xüsusi əhəmiyyətə malikdir.	
30.2	Sosial psixologiya Sosial psixologiya fənni sosial-psixoloji təfəkkürün əmələ gəlməsi, inkişafı tarixini, metodiki və metodoloji məsələləri, şəxsiyyətin yönəlişləri, sosializasiyanın sosial-psixoloji effektlərini, qrup nəzəriyyəsinin ümumi məsələlərini, ünsiyyətin sosial-psixologiyasını, ünsiyyət prosesində psixoloji təsir məsələlərini öyrənir. Bu kurs daxilində sosial psixologiyanın tarixi və nəzəriyyəsi, elmin formalaşmasının metodoloji əsasları, insanların ünsiyyət və qarşılıqlı münasibətlərinin sosial-psixoloji qanunlarının təhlili, şəxsiyyət problemləri, peşəkar əhəmiyyətli şəxsiyyət əlamətlərinin	

	sistemləşdirilməsi, sabit, müsbət münasibətlərin formalaşdırılması yolları, tətbiqi tədqiqatın əsas istiqamətlərinin öyrənilməsi təqdim olunur. Bununla yanaşı bu fənn şəxsiyyətdaxili (emosiyalar, sosial idrak, yönəliklik, “mən” anlayışı) və şəxsiyyətlərlərarası (digərlərinə kömək etmə, aqressiya, qərəzli münasibət və ayrışçılıq, cəlb etmə, qrup prosesləri və qruplar arası münasibətlər) səviyyələrdə baş verən prosesləri təhlil edir.	
31	Seçmə fənn	5
31.2	Poetik məclislər və ədəbi məktəblər Poetik məclislər və ədəbi məktəblər fənni - ədəbiyyat tarixi kursunun bir mərhələsi kimi tələbələrə çatdırmaq. XIX əsrdə Azərbaycanda fəaliyyət göstərmiş «Divani-hikmət», «Gülüstan», “Əncümənüş-şüəra», «Fövcül-füsəha», «Beytüs-səfa», “Məclisi-üns», “Məclisi fəramuşan», “Məcməüş-şüəra» kimi ədəbi məclislərin fəaliyyətini təhlil etmək və bu məclislərin iştirakçılarının həyat və fəaliyyəti öyrənmək. Ədəbi məktəb və cərəyanlar arasındakı fərqi aydınlaşdırmaq. Realizm və romantizm ədəbi məktəblərinin ən görkəmli nümayəndələrinin, habelə maarifçi-didaktik yazıçılarımızın yaradıcılığının araşdırılması, onların ədəbiyyat tariximiz üçün əhəmiyyətli əsərlərinin təhlili əsasında tələbələrdə XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan ədəbiyyatı haqqında dolğun təsəvvür yaratmaq. “Füyuzat” ədəbi məktəbinin irəli sürdüyü ictimai-əxlaqi, bədii-estetik, mədəni-mənəvi problemləri analiz etmək. “Molla Nəsrəddin” ədəbi məktəbinin irəli sürdüyü ictimai-əxlaqi, bədii-estetik, mədəni-mənəvi problemlərin çağdaş dövrlə nə dərəcədə uzlaşdığını və praktik səmərəsini müəyyənləşdirmək. Yazıçı və şairlərinin yaradıcılığında “Füyuzat” və “Molla Nəsrəddin”in ideya və motivlərini izləmək və təhlil etmək. Ən görkəmli ədiblərin yaradıcılığında realizm və romantizm ədəbi cərəyanının təsirini tədqiq etmək.	
31.2	XX əsrin əvvəllərində ədəbi məktəblər XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ədəbi-mədəni mühitində romantizm və tənqidi realizm (“Füyuzat”, “Molla Nəsrəddin”) ədəbi məktəbləri düşüncə modelləri kimi yanaşı fəaliyyət göstərir. Romantizm hər şeydən əvvəl ədəbiyyat tariximizə dünya hadisəsi kimi daxil olmuşdur. Romantizm ədəbi cərəyanı ədəbiyyatımızda XX yüziliyin əvvəllərində təşəkkül tapır və qısa bir müddətdə ədəbi-ictimai düşüncəmizdə çoxrənglilik yaradır. Dövrün ziddiyyətli xarakteri ictimai-siyasi hadisələrin sürətlə dəyişməsi bu ədəbi məktəbin nümayəndələrinin yaradıcılığına sirayət etmişdir. Təbii ki, bu ədəbi cərəyanın ədəbi-estetik prinsiplərini Əli bəy Hüseynzadə “Füyuzat” jurnalına redaktorluq edərkən yaratmışdır. H.Cavid, M.Hadi, A.Səhhət, A.Şaiqin yaradıcılığında Şərqi romantizminin elementləri olsa da, əsas qayə XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan-türk dünyasının qarşıda duran ictimai-siyasi gələcəyi ilə bağlı idi. Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında realizm bir mərhələ kimi xüsusilə fərqlənir. Ədəbiyyatımızın elə bir mərhələsi olmamışdır ki, realizm qədər insana bu qədər bağlı olsun, ədəbi prosesi canlandırсын və cəmiyyətə təsir imkanlarına malik olsun. Təbii ki, bu cərəyanın yaradıcısı kimi Mirzə Cəlilin və onun yaratdığı “Molla Nəsrəddin” jurnalının fəal iştirakçılarından olan M.Ə.Sabirin,	

	Ə.Haqqverdiyevin, Ə.Qəmküsarın, Ö.F.Nemanzadənin, Ə.Nəzminin çoxcəhətli yaradıcılığı Azərbaycanda azadlıq və müstəqillik ideyalarının təbliği, cəhalətin, xurafatın, etalətin və meşşanlığın tənqidi sayəsində əvəzsiz rolu olmuşdur.	
32	Seçmə fənn	5
32.1	Linqvistik tipologiya Dilçiliyin xüsusi bir şöbəsi olan linqvistik tipologiya müxtəlif dillərdə müşahidə olunan əsas, zəruri əlamətlərin səciyyəsinə açmaq və ümumi qanunauyğunluqlarını müəyyənləşdirməklə məşğuldur. Tipoloji dilçilik dil tipləri və dil strukturu tipləri haqqında elmdir. Dilçilik tipologiyası və ya tipoloji dilçilik dillərin strukturunda olan xüsusi, tək-tək hallarda özünü göstərən bənzərlik və fərqləri öyrənmir, bəlkə ümumi səciyyə daşıyan, geniş yayılmış halları, geniş miqyasda müşahidə edilən oxşarlığı və fərqləri təsdiq edir. Məlumdur ki, qohum dilləri müqayisə edib öyrənmək zəruri olduğu kimi, tarixən heç bir əlaqəsi, qohumluğu olmayan dillərin müqayisə edilib öyrənilməsi də zəruri hesab edilir. Tarixi və coğrafi baxımdan bir-birindən uzaq olan, yad olan dillərdə də ümumi əlamətlər, eyni dəyişmə üsulları, eyni tarixi proseslər müşahidə edilir. Linqvistik tipologiya mənşəcə çox uzaq olan, ən müxtəlif ailələrinə məxsus olan dillərdə özünü göstərən ümumi prosesləri, dəyişmə və inkişaf qanunlarını öyrənir. Özü də müxtəlif dil sistemlərinin həm fonetika, həm morfologiya, həm də semasiologiya sahəsində müqayisəsi nəticəsində geniş elmi ümumiləşdirmələr mümkün olur. Deməli, tipoloji tədqiqatlar, ümumiyyətlə, dilçilik elminin obyektinin genişləndirməsinə səbəb olur, mənşəcə müxtəlif dil strukturlarının müqayisəsi tədqiqat materialının zənginliyini təmin edir.	
32.2	Dastan poetikası Türk epos ənənəsinin və bədii sisteminin təşəkkülü və inkişafı türk etnomədəni sisteminin təkamülü ilə sıx bağlıdır. Müxtəlif dövrlərdə fərqli inancların və ideoloji (tanrıçılıq, təsəvvüf, şamanizm və s.) süjetqurmaya və personaj sisteminin formalaşmalarına təsirsiz ötürməmişdir. Türk epos yaddaşımızı formul təbiəti və xronotopik təşkili epos poetikasının əhəmiyyətli məsələləri kimi tədqiq olunur, eləcə də müasir dövrdə Azərbaycan dastançılıq ənənəsinin durumu diaxron-sinxron səviyyələrdə təhlil edilir. Türk dastan ənənəsində epik qəhrəman, mədəni qəhrəman, mifik qəhrəman anlayışlarına aydınlıq gətirilir. Arxaik türk dastanlarının mənşəyi, təhkiyə-süjet sistemi haqqında məlumat verilir, onların “Manas”, “Alpamış”, “Kitabi-Dədə Qorqud”, “Koroğlu” və başqa dastanlarda arxetip funksionallığı qeyd olunur. Məhəbbət dastanlarının obraz-motiv sistemində təsəvvüf düşüncəsinin təsiri, simvolik obrazların və sufi mənalarının süjetqurmada funksiyası ciddi nəzəri məsələlərdən biridir. Məhəbbət dastanlarının xronotopik (zaman-zaman) təşkili (yuxu zamanı, yol, pəncərə, bağ və s.) təhlil olunan məsələlər sırasında yer alır.	
33.	Seçmə fənn	3

33.1	Mühacirət ədəbiyyatı Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatının özünə dönməsi prosesi artıq çoxdan başlamış, ədəbi-bədii düşüncənin inkişafında yeni reallıqlar ortaya çıxmışdır; indi qalır bu ədəbi, bədii, elmi, tarixi, etnoqrafik irsi birləşdirmək və bütövləşdirmək. Yalnız bu zaman Azərbaycan bədii düşüncəsinin bütövlüyü təmin edilmiş olar. Bunun üçün sistemli və davamlı araşdırmalar lazımdır. Çünki mühacirət irsi mövzu, problematika, forma, janr, ideya, obraz, bədii təsvir və ifadə vasitələri, üslub baxımından o qədər zəngindir ki, onları tam şəkildə öyrənmədən müəyyən nəticələr çıxarmaq da çətindir. Çətinlik həm də ondadır ki, Azərbaycan mühacirlərinin şəxsi arxivləri qorunub saxlanmamış, həm mühacirət mətbuatında, həm də xarici nəşrlərdə dərc etdirdikləri məqalə və əsərləri küll halında hələ geniş oxucu kütləsinin malı olmamışdır. Çağdaş ədəbiyyatşünaslığın üzərinə düşən əsas iş isə bu bədii düşüncəni toplamaq, nəşr etmək, sistemləşdirmək, elmi cəhətdən işləyərək onu doğru-düzgün təhlil etməkdir. Azərbaycan mühacirət irsinin kompleks halda işlənilməsi üçün konseptual bir yol xəritəsinin işlənilməsi və buraya istedadlı gənc tədqiqatçıların cəlb olunması da vacib amillərdən biridir.	
33.2	Müasir ədəbi proseslər Ədəbi proses-ədəbiyyatın istər bir dövrdə, istərsə də, xalqın, ölkənin cəmiyyətin tarixi boyunca mövcudluğu, yaşarlığı və təkamülünü əks etdirir. Hər bir tarixi dövrdə ədəbi proses sosial, ideoloji və estetik baxımdan müxtəlif səpkili və səviyyəli bütün ədəbi-bədii nümunələri- nəsr, dramaturgiya, ədəbi tənqid, ədəbiyyatşünaslıq və s. ehtiva edir. Bir çox hallarda, bədii əsərlər, müxtəlif səbəblər üzündən, yarandıqları vaxtdan, yaxud ilk nəşrindən xeyli sonra ədəbi proses nəticəsinə çevrilir. “Ədəbi proses” termini XX yüzilliyin əvvəllərində yaranmış, sonlarına doğru isə geniş işlənməyə başlamışdır. Azərbaycanda isə ədəbi prosesin sistemli şəkildə 60-70-ci illərdən başlanılmışdır. Müasir Azərbaycan ədəbi prosesinin xüsusiyyətləri sırasına mənəvi-əxlaqi problematikaya marağın güclənməsi, insan konsepsiyasının inkişafı, tarixiliyin qiüvvətlənməsi, janr-üslub sayəsində yeni axtarışlar və s. daxildir. Son illərdə “Müasir ədəbi proses” hərəkatı özünün baş məqsədi olaraq müstəqillik dövrünün ən müasir ədəbiyyatşünaslıq elminin yaradılması və yeni elmi nəslin yetişdirilib formalaşdırılmasına uğurla xidmət edir. Fənn kimi “Müasir ədəbi proses” tədris kursu proqramına uyğun olaraq tarixi inkişafın mahiyyətini, qanunauyğunluqlarını, özündə əks etdirir və cəmiyyətin, millətin üzvü olan yaradıcı insanın daxili dünyasında, mənəviyyatında cərəyan edən fikirlərin bədii formada özünü göstərməsi məqamıdır. Kursun ən başlıca vəzifəsi və məqsədi tələbələri müasir ədəbi prosesin ümumi mənzərəsi, uğur və nöqsanları, ədəbi axının istiqamətləri, bədii yaradıcılığın mərhələləri, psixologiyası ilə tanış etmək, gələcəyin ədəbiyyatşünaslarına ədəbi prosesin mahiyyətini, onun mürəkkəb, rəngarəng tərəflərini öyrətməkdən ibarətdir. Tədqiqatçılar janrlar əsasında təhlillər apararkən janrın tipologiyası və poetikası ilə yanaşı, həm də həmin janr mühitində hərəkətverici amil olan ədəbi cərəyanların, metodların və üsulların da təhlilindən bəhs edirlər. “Müasir ədəbi proses”dəki icmallarda	

	Azərbaycan ədəbiyyatının son dövrlərində müşahidə olunan dekadentizmə, bədii nəsrdə postmodernizmə, dramaturgiyada absurd axınlara dair araşdırmalar janrlar üzrə təhlilin içində özünə münasib yer tutur.	
34	Seçmə fənn	3
34.1	Sosiologiya Bu fənn sosial hadisələri və prosesləri bütöv sosial sistem olan cəmiyyət kontekstində nəzərdən keçirir, sosiologiyanın strukturunu, predmetini, metodologiyasını, metodlarının xüsusiyyətlərini, müasir sosioloji biliyin nəzəri səviyyələrini, eləcə də xüsusi sosioloji konsepsiyaların rəngarəngliyini təhlil və tədqiq edir. Bu sahədə elmi axtarırların mümkün perspektivlərini öyrənir.	
34.2	Multikulturalizmə giriş Müasir dünya sivilizasiyası tarixdə misli görünməmiş yeni templərlə müşayiət olunan və postindustrial cəmiyyət kimi təzahür edən möhtəşəm bir dövrünü yaşayır. Bu dövrün ən aparıcı motivlərini isə bəşəriyyətin davamlı inkişafının təmin olunması ilə bağlı ideyaların reallaşdırılması, regional və qlobal miqyaslı tədbirlərin həyata keçirilməsi təşkil edir. Bununla əlaqədar sosial-iqtisadi və hərbi-siyasi xarakterli böhranlarla, təlatümlərlə, təbii və sosial məzmunlu kataklizmlərlə çağdaş bəşəriyyəti lərzəyə gətirmiş, XXI yüzilliyin əvvəllərində varlığın davamlı və ləyaqətli inkişafını, sağlam və təhlükəsiz gələcəyini təmin etmək üçün fəvqəladə integrativ təsir gücünə malik olan ən mütərəqqi nəzəriyyələrin hazırlanması və sosial sferada tətbiq edilməsi zərurəti aktuallaşmışdır. Tarixdə varlığın əsl qurtuluş yolları kimi təzahür edən çoxlu sayda mütərəqqi dini və sivil ideyalar mövcud olmuşdur ki, onlar əxlaqi-mənəvi cəhətdən tənəzzülə uğrayan dünya sivilizasiyalarını həqiqət, inkişaf, tərəqqi yoluna çıxarmış, millətlərin və xalqların sıx birliyini təmin etmişdir. Multikulturalizm müasir münaqişəli cəmiyyətin ən güclü motivlərindən biri, həmişə olduğu kimi, milli məsələ olaraq qalır. Ümid edirik ki, gələcək nəsillərin tolerantlığa, multikultural dəyərlərə hörmət ruhunda tərbiyə olunmasında, çox yüksək əxlaqi-humanist keyfiyyətlərə əsaslanan sivil dünyagörüşünün formalaşmasında sözügedən fənn əlverişli vasitə olacaqdır.	
35	Təcrübə	30
	İstehsalat təcrübəsi / layihə İstehsalat təcrübəsi bir qayda olaraq, peşə hazırlığı və diplomqabağı təcrübədən ibarət olur. Əsas vəzifələri aşağıdakılardır: tələbənin ali məktəbdə aldığı nəzəri bilikləri möhkəmləndirmək, dərinləşdirmək və sonrakı əmək fəaliyyətində istifadəsini təmin etmək, tələbələrə ixtisasının profilindən və xüsusiyyətindən asılı olaraq, yeni texnologiyalarla, iş üsulları ilə, elmi-tədqiqatlarla və digər məsələlərlə tanış etmək, tələbələrdə işgüzarlıq, təşkilatçılıq və kommunikativ vərdisləri aşılamaq, tələbələrin	

	SMART texnologiyaları sahəsindəki biliklərini təkmilləşdirmək, tələbələrdə peşə istiqamətlərinə olan meyl və marağı möhkəmləndirmək və şəxsiyyətyönümlü təlim işlərini yaradıcılıqla həyata keçirmək bacarığını inkişaf etdirmək. İstehsalat təcrübəsinin məqsədlərinə nail olmaq üçün tələbələr tərəfindən aşağıdakı məsələlərin həll edilməsi həyata keçirilir: təhlil üçün vacib olan məlumatların etibarlı mənbədən olmasının yoxlanılması və təhlil edilməsi, tədqiqatın qısa və orta müddətli perspektivdə effektivliyinin yüksəldilməsinə istiqamətləndirilməsi, peşə bacarıqlarının əldə edilməsi və təkmilləşdirilməsi, ali təhsil müəssisələrində nəzəri təlim illərində qazanmış nəzəri bilikləri genişləndirilməsi və sistemləşdirilməsi	
Cəmi		240